

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних
відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра міжнародних економічних відносин та логістики

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему: **«СУЧАСНІ НАПРЯМИ
МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН ЄС В
УМОВАХ ЗОВНІШНІХ ВИКЛИКІВ»**

Виконала:

студентка 4 курсу групи УОз-41
спеціальності 292 «Міжнародні
економічні відносини» освітньої
програми «Міжнародні
економічні відносини»

першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти

Чечель С.А.

Керівник: к.е.н., доц. Марченко І.С.

Рецензент:

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Кафедра міжнародних економічних відносин та логістики

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»

Освітня програма «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Завідувач кафедри міжнародних економічних відносин та логістики
Анна ЗАЙЦЕВА**

« _____ » _____ 2025 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТА**

Чечель Софії Андріївни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Сучасні напрями макроекономічного розвитку країн ЄС в умовах зовнішніх викликів

керівник роботи

Марченко Іван Сергійович, к.е.н., доц.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету № 4001-5/312 від 05.02.2025

2. Строк подання студентом роботи 09.05.2025

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

охарактеризувати сутність та теоретичні основи концепції макроекономічного розвитку країни; узагальнити інтеграційні чинники економічного зростання та розвитку країн; проаналізувати динаміку макроекономічного розвитку країн ЄС; виявити сучасні зовнішні виклики сталого макроекономічного розвитку країн ЄС; визначити перспективні напрями макроекономічного розвитку ЄС в умовах дії зовнішніх викликів.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1.	Теоретичне підґрунтя дослідження макроекономічного розвитку країн в умовах інтеграційних процесів
2.	Сучасні особливості макроекономічного розвитку країн-членів ЄС під впливом зовнішніх викликів

5. Дата видачі завдання 01.03.2025

Студентка

підпис

С. А. Чечель

Керівник роботи

підпис

І.С. Марченко

АНОТАЦІЯ

Чечель С.А. Сучасні напрями макроекономічного розвитку країн ЄС в умовах зовнішніх викликів: кваліфікаційна робота бакалавра [Рукопис] / С.А. Чечель. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2025. – 62 с.

Кваліфікаційна робота бакалавра присвячена визначенню сучасних особливостей макроекономічного розвитку країн-членів ЄС в умовах зовнішніх викликів. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків; містить 62 сторінки тексту, 4 рисунків, 6 таблиць. Список джерел містить 51 найменування, в тому числі, 26 електронних публікацій.

У першому розділі роботи розглядається теоретичне підґрунтя дослідження макроекономічного розвитку країн в умовах інтеграційних процесів.

У другому розділі досліджено динаміку макроекономічного розвитку країн ЄС, проаналізовані зовнішні виклики сталого макроекономічного розвитку ЄС, перспективні напрями макроекономічного розвитку ЄС в умовах зовнішніх викликів.

Ключові слова: Європейський союз, макроекономічний розвиток, зовнішнє середовище, виклик.

ABSTRACT

Chechel S.A. Modern trends in macroeconomic development of EU countries in the context of external challenges: bachelor's qualification work [Manuscript] / **S.A. Chechel.** – Kh.: V.N. Karazin Kharkiv National University, 2025. – 62 p.

The bachelor's qualification work is devoted to determining the modern features of macroeconomic development of EU member states in the context of external challenges. The work consists of an introduction, two sections, conclusions; contains 62 pages of text, 4 figures, 6 tables. The list of sources contains 51 items, including 26 electronic publications

The first part of the work examines the theoretical basis for the study of macroeconomic development of countries in the context of integration processes

The second part examines the dynamics of macroeconomic development of EU countries, analyzes external challenges to sustainable macroeconomic development of the EU, and prospective directions of macroeconomic development of the EU in the context of external challenges.

Keywords: European Union, macroeconomic development, external environment, challenge.

ЗМІСТ

Вступ.....	6
Розділ 1. Теоретичне підґрунтя дослідження макроекономічного розвитку країн в умовах інтеграційних процесів.....	9
1.1. Сутність та теоретичні основи концепції макроекономічного розвитку країни	9
1.2. Інтеграційні чинники економічного зростання та розвитку країн.....	18
Висновки до першого розділу.....	28
Розділ 2. Сучасні особливості макроекономічного розвитку країн-членів ЄС під впливом зовнішніх викликів	30
2.1. Динаміка макроекономічного розвитку країн ЄС.....	30
2.2. Зовнішні виклики сталого макроекономічного розвитку ЄС.....	40
2.3. Перспективні напрями макроекономічного розвитку ЄС в умовах зовнішніх викликів.....	45
Висновки до другого розділу.....	49
Висновки.....	51
Список використаних джерел.....	54

ВСТУП

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. У сучасних умовах глобальної нестабільності питання забезпечення сталого макроекономічного розвитку країн Європейського Союзу набуває особливої актуальності. Національні економіки ЄС перебувають під впливом низки зовнішніх викликів, серед яких особливої ваги набули геополітичні загрози (зокрема війна в Україні), енергетична криза, наслідки економічного занепаду часів пандемії COVID-19, кліматичні зміни, трансформація глобальних ланцюгів постачання та нові ризики, пов'язані з діджиталізацією та кібербезпекою. Ці фактори не лише створюють суттєві загрози економічній стабільності, але й стимулюють пошук нових підходів до формування ефективної економічної політики на рівні окремих країн і ЄС загалом.

У зв'язку з цим виникає потреба у глибокому аналізі сучасних макроекономічних стратегій країн-членів ЄС, їх адаптаційних механізмів до зовнішніх викликів, а також оцінці ефективності впроваджуваних реформ і політик. Особливої важливості ця тема набуває для України як країни-кандидата на вступ до ЄС, оскільки вивчення європейського досвіду дозволяє краще зрозуміти пріоритети економічного розвитку, адаптувати успішні практики та сформуванати стійку модель економічного зростання в умовах нестабільного середовища.

Отже, дослідження сучасних напрямів макроекономічного розвитку країн ЄС в умовах зовнішніх викликів є важливим і актуальним як у теоретичному, так і в прикладному аспектах, що й зумовлює вибір теми даної роботи.

Дослідження проблематики розвитку макроекономічного розвитку країн-членів Європейського союзу широко представлено в сучасному науковому світі. До основних вітчизняних та закордонних дослідників цієї сфери можна віднести наступних: Базилевич В. Д., Гальчинський А. С., Мельник Т. М., Кириленко О. П., Шелудько Н. М, Болдвін Р., Грос Д., Кампос Н., Драгі М. та інших. Проте, в даній сфері залишається широке поле для нових досліджень й

осмислень майбутніх перспектив економічного розвитку країн ЄС, особливо у світі постійних змін та викликів.

Мета та завдання дослідження. Основною метою роботи є визначення сучасних макроекономічних особливостей та напрямів розвитку економік країн ЄС в умовах зростаючого негативного впливу зовнішньої середовища. Досягнення визначеної мети стає можливим через вирішення наступних наукових завдань:

- охарактеризувати сутність та теоретичні основи концепції макроекономічного розвитку країни;
- узагальнити інтеграційні чинники економічного зростання та розвитку країн;
- проаналізувати динаміку макроекономічного розвитку країн ЄС;
- виявити сучасні зовнішні виклики сталого макроекономічного розвитку країн ЄС;
- визначити перспективні напрями макроекономічного розвитку ЄС в умовах дії зовнішніх викликів.

Об'єктом дослідження є процес макроекономічного розвитку країн в рамках інтеграційного простору.

Предметом дослідження є сучасні напрями макроекономічного розвитку країн ЄС під впливом зовнішніх викликів.

Методи дослідження. Дослідження сучасних особливостей макроекономічного розвитку країн Європейського Союзу здійснюється на основі поєднання теоретичного та аналітичного підходів. Економіки країн-членів ЄС змінюються в динаміці часу й простору під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, тому логічний метод і метод диференціації загального та конкретного стали ключовими для виявлення їх характерних рис та актуального стану.

Аналітичний блок дослідження включає збір, систематизацію та опрацювання актуальної інформації про кількісні, якісні й інші параметри функціонування економік ЄС. Це обумовлює застосування методів аналізу й

синтезу, що дозволяє здійснити комплексну кількісну та якісну оцінку досліджуваного об'єкта. Надалі використання методів індукції та дедукції дає змогу окреслити напрями трансформацій у межах досліджуваного явища, а також визначити перспективні вектори його подальшого розвитку під впливом різноманітних чинників.

Інформаційну основу дослідження становлять дані, отримані з джерел провідних інституцій ЄС, авторитетних європейських аналітичних центрів, національних статистичних ресурсів, наукових публікацій з обраної тематики та інших релевантних матеріалів.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з наступних частин: вступ, два основних розділи, висновків. Загальний обсяг роботи – 58 сторінок тексту, що включає 6 рисунків, 4 таблиці. Список використаних джерел налічує 51 найменувань, 26 з яких – електронні джерела.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

1.1. Сутність та теоретичні основи концепції макроекономічного розвитку країни

Макроекономічний розвиток є складним багатогранним процесом, який охоплює зміни в усіх сферах економіки країни — виробничій, фінансовій, соціальній та інституціональній. Він визначає якісні та кількісні зміни в національному господарстві, що сприяють підвищенню добробуту населення, зростанню продуктивності праці, інвестиційної активності, інновацій та технологічного прогресу.

У науковій літературі термін «макроекономічний розвиток» часто ототожнюється з такими поняттями, як «економічне зростання», «економічний розвиток», «економічна динаміка». Проте варто розмежовувати ці категорії. Економічне зростання — це насамперед кількісне збільшення обсягів валового внутрішнього продукту (ВВП) або національного доходу, тоді як макроекономічний розвиток охоплює як кількісні, так і якісні зміни в економіці, включаючи структуру виробництва, рівень зайнятості, стан екології, інституційну стабільність тощо [13].

За даними провідних економістів (С. Кузнець, П. Самуельсон, А. Сен, Д. Норт), макроекономічний розвиток повинен враховувати не лише ріст ВВП, а й соціальні індикатори: рівень бідності, нерівності доходів, доступ до освіти й охорони здоров'я, екологічну сталість [4, с.22].

Макроекономічний розвиток країни має ґрунтуватися на низці ключових принципів, що забезпечують його ефективність, стабільність і соціальну справедливість:

1. Принцип збалансованості – передбачає гармонійний розвиток усіх секторів економіки (реального, фінансового, соціального), уникнення перекосів між виробництвом і споживанням, внутрішнім попитом і зовнішнім експортом.

2. Принцип інклюзивності – спрямований на забезпечення участі всіх верств населення в економічному житті та розподілі його результатів. Особлива увага приділяється зниженню рівня бідності, створенню робочих місць, розвитку людського капіталу.

3. Принцип ефективності – означає оптимальне використання ресурсів з метою досягнення максимального результату. Сюди входить підвищення продуктивності праці, розвиток інновацій, впровадження сучасних технологій.

4. Принцип стійкості (сталого розвитку) – підкреслює необхідність забезпечення розвитку без шкоди для майбутніх поколінь. Це включає збереження природного середовища, помірне використання ресурсів, боротьбу зі змінами клімату.

5. Принцип інституційної стабільності – забезпечує наявність ефективних економічних інститутів, верховенства права, передбачуваної державної політики, що є основою довгострокового розвитку.

6. Принцип відкритості економіки – полягає в активній інтеграції країни у світове господарство, участі в міжнародній торгівлі, інвестуванні, технологічному обміні.

7. Принцип адаптивності – здатність економіки оперативно реагувати на внутрішні й зовнішні виклики, зокрема економічні кризи, глобальні тенденції, політичні ризики [1, с.55-56].

Серед основних факторів, що визначають темпи й характер макроекономічного розвитку країни, можна виділити такі:

- Рівень розвитку людського капіталу: освіченість, здоров'я, кваліфікація робочої сили;
- Інвестиційна активність: обсяг та структура інвестицій, як внутрішніх, так і зовнішніх;
- Інноваційний потенціал: наукові дослідження, впровадження нових технологій;
- Інституційна якість: ефективність державного управління, захист прав власності;

– Стан фінансової системи: стабільність банківського сектору, доступ до фінансування;

– Міжнародне економічне середовище: кон'юнктура світових ринків, торгові угоди [17, с.15].

Економічний розвиток — це програми, політика чи діяльність, спрямовані на покращення економічного добробуту та якості життя суспільства. У широкому значенні все, що суспільство робить для розвитку та створення здорової економіки, може підпадати під егіду економічного розвитку.

Сьогоднішні фахівці з економічного розвитку більше, ніж будь-коли, намагаються визначити свою область у термінах, які були б більш конкретними та помітними для політиків, громадськості та інших фахівців. Ймовірно, існує стільки ж визначень економічного розвитку, скільки людей, які його практикують [14, с.25-26].

З суспільної точки зору, економічний розвиток передбачає розподіл обмежених ресурсів — землі, робочої сили, капіталу та підприємництва таким чином, щоб це позитивно позначалося на рівні ділової активності, зайнятості, структурі розподілу доходів та фінансової платоспроможності. Це процес навмисного втручання у нормальне економічне зростання, роблячи його легшим чи привабливим.

Філософія повних спільнот сприяє економічному розвитку, оскільки вона забезпечує основу планування для спільнот, щоб спиратися на існуючі плани та використовувати місцеві активи для покращення якості життя мешканців. Коли місцеві органи влади впроваджують елементи повних співтовариств, вони об'єднують безліч факторів, які у сукупності створюють місця, де приємно жити, працювати і відпочивати. Розташування в районі з високим рівнем життя дає підприємствам можливість залучати та утримувати талановитих співробітників. Області, на яких фокусується економіка розвитку, включають охорону здоров'я, освіту, умови праці та ринкові умови. Економіка розвитку прагне зрозуміти та сформулювати макро- та мікроекономічну політику, щоб вивести бідні країни з бідності [5, с.37].

Економічний розвиток, процес, з якого проста національна економіка з

низьким доходом трансформується в сучасну економіку. Хоча цей термін іноді використовується як синонім економічного зростання, він зазвичай використовується для опису змін в економіці країни, що включають як якісні, так і кількісні поліпшення. Теорія економічного розвитку — як примітивна та бідна економіка може перетворитися на складну та відносно процвітаючу — має вирішальне значення для слаборозвинених країн, і зазвичай саме в цьому контексті обговорюються питання економічного розвитку. Так само, як економічний розвиток відрізняється для спільнот, так і практикуючі фахівці з економічного розвитку, які їх підтримують. Як правило, спеціаліст з економічного розвитку планує, розробляє та реалізує стратегії економічного розвитку, діє як важлива сполучна ланка між державним та приватним секторами та суспільством, бере участь у плануванні економічного розвитку та іноді очолює або робить свій внесок у процес розробки політики, керує політикою, програмами та проектами. Організації економічного розвитку реалізують програми, політики та заходи, спрямовані на покращення економічного добробуту своїх спільнот [6,с.131]. Схематично, цей процес має наступний вигляд.

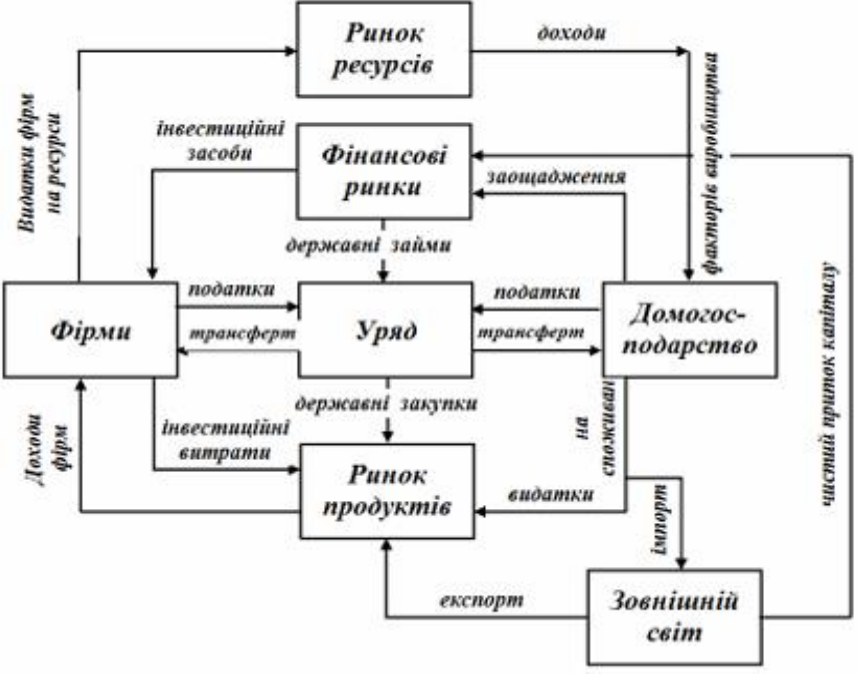

Рис.1.1. Модель кругообігу економічних процесів в макроекономічному розвитку країни [6, с.136]

Економіка розвитку є складною і багатогранною галуззю, оскільки кожна країна має власні культурні, соціальні та економічні особливості. Існують чотири основні теоретичні підходи до її вивчення: меркантилізм, націоналізм, модель поетапного економічного зростання та теорія структурних змін.

Теоретичні основи економічного розвитку мають глибоке історичне коріння і зазнавали значних змін протягом століть. Їх еволюція відбувалася відповідно до трансформацій у світовій та національних економіках, а також у зв'язку з розвитком економічної науки та поглибленням дослідницької бази.

Фактори, що впливають на економічний розвиток, постійно змінюються, що відображає складність і динамічність сучасної глобальної економіки. Серед ключових тенденцій — цифровізація економічних процесів, активне впровадження технологічних інновацій, зміни у формуванні інвестиційних потоків та способах залучення капіталу. Ринок праці також зазнає змін: поступово знижується значущість фізичних характеристик працівника, натомість зростає роль його інтелектуального, емоційного та когнітивного потенціалу. У зв'язку з цим відбувається зміна структури зайнятості населення [2, с.317].

Сучасна концепція економічного розвитку охоплює різноманітні теорії та підходи. Серед найбільш впливових — теорія сталого розвитку і концепція економічної складності. Вони дозволяють глибше зрозуміти механізми не лише кількісних, а й якісних структурних змін в економіці. Глобальна практика свідчить, що нинішній етап розвитку базується на якісному оновленні виробничих чинників, цифровій трансформації економічних відносин, підвищенні добробуту населення та зростанні рівня складності економічних систем [9].

Серед перших концепцій економічного розвитку слід згадати меркантилізм, який сформувався наприкінці XVI століття. Прихильники цього напряму вважали, що головним джерелом збагачення країни є успішна зовнішня торгівля, а держава повинна активно регулювати сферу обігу. Згодом, із появою фізіократичної теорії, центр уваги змістився з торгівлі на виробництво.

Наприклад, Ф. Кене розглядав річний продукт сільського господарства як основу національного багатства, вважаючи його єдиною галуззю, що створює чистий дохід. Згодом класична економічна школа значно розширила та поглибила підхід до аналізу економічного розвитку, зробивши істотний внесок у формування сучасних уявлень про це явище [20, с.51–52].

Адам Сміт пов'язував зростання добробуту нації з розвитком виробництва та підвищенням ефективності використання його основних факторів. Зокрема, мова йшла про зростання продуктивності праці та збільшення обсягів діючого капіталу. Для порівняння рівня економічного добробуту різних країн він пропонував використовувати показник «річна праця» на одну особу.

На відміну від Сміта, англійські економісти Томас Мальтус і Девід Рікардо акцентували увагу на явищі спадної віддачі, особливо щодо такого ресурсу, як земля. Рікардо вважав, що основою національного добробуту є наявність родючих земель, обсяг інвестованого капіталу та впровадження технологій, які економлять працю. Водночас, на його думку, держава має зосередитися на забезпеченні правопорядку, захисті від зовнішніх загроз і наданні мінімальної підтримки найменш захищеним верствам населення [24].

Вагомий внесок у розвиток теорії економічного зростання зробив Карл Маркс, який розвинув трудову теорію вартості. В її основі — ідея, що вартість товарів визначається суспільно необхідними витратами праці. Маркс був одним із перших, хто вказав на неминучість криз надвиробництва в капіталістичній економіці. Причиною цього він вбачав у тому, що розширення виробництва не супроводжується відповідним зростанням ефективного попиту.

Австрійський економіст Йозеф Шумпетер продовжив розвиток цієї теорії, запропонувавши власне бачення економічного розвитку. Він визначив його як динамічний процес, що порушує стан рівноваги та створює нову економічну реальність. На його думку, рушіями економічного прогресу є структурні зрушення: поява нових продуктів, удосконалення методів виробництва, освоєння нових ринків, відкриття джерел сировини, а також зміни у галузевій структурі [13].

Після Великої депресії значно зросла роль держави в економічному житті. Джон Мейнард Кейнс у праці «Загальна теорія зайнятості, відсотка та грошей» виклав ідею активної державної участі в регулюванні економіки. Основною метою, за Кейнсом, є стимулювання сукупного попиту для підвищення обсягів виробництва та пропозиції товарів і послуг. Центральне місце в його концепції займають інвестиції: чим вищі їхні обсяги та прибутковість, тим активніше розвивається економіка.

Американський економіст Збігнєв Коваль підкреслив, що зростання доходів на душу населення та підвищення продуктивності неможливі без глибоких структурних змін в економіці. Він наголошував, що держава має забезпечити створення відповідної інфраструктури для підтримки таких змін і сприяння сталому економічному зростанню [25].

У другій половині ХХ століття економічна думка поступово еволюціонувала до більш комплексного, інклюзивного підходу до розвитку. Вчені почали визнавати, що економічне зростання має спрямовуватись не лише на збільшення ВВП, а й на підвищення якості життя населення шляхом забезпечення базових соціальних потреб — харчування, житла, освіти та охорони здоров'я.

Такі економісти, як Гуннар Мюрдал і Волт Ростоу, зосередили свої дослідження на особливостях розвитку країн з низьким рівнем доходів. Вони прагнули виявити причини бідності й відсталості. Зокрема, у теорії стадій економічного зростання Ростоу важливими індикаторами виступають рівень середньодушових доходів та ступінь їх справедливого розподілу [21, с.211].

Ідеї, викладені у вищезазначених дослідженнях, згодом лягли в основу сучасної концепції сталого розвитку, яка ґрунтується на забезпеченні довгострокової економічної, соціальної та екологічної збалансованості. Прихильники цього підходу акцентують увагу на необхідності досягнення стійкого добробуту через інтеграцію соціальних, екологічних та економічних цілей. Згідно з їхніми поглядами, бідність є системною детермінантою більшості глобальних криз, включаючи екологічні. У зв'язку з цим, пріоритетним

вважається запровадження комплексних заходів із подолання нерівності в доходах і забезпечення базових потреб населення [14 ,с.120]..

Еволюція теорії економічного розвитку зумовлена впливом глобалізаційних процесів, інтеграційних тенденцій, а також зростанням значущості інновацій і технологічних рішень у формуванні ланцюгів створення доданої вартості. У цьому контексті набули поширення новітні наукові підходи — зокрема, теорія ендогенного зростання, що підкреслює роль людського капіталу, інновацій та технологічного прогресу, а також нова інституціональна економіка, яка акцентує увагу на інституційних чинниках і державній політиці як визначальних елементах економічного розвитку.

Попри значний обсяг наукових напрацювань, у сучасній економічній літературі недостатньо глибоко розкрито сутність економічного розвитку як багатоаспектного процесу, зокрема в частині уточнення його природи та характеристик базових чинників, що його обумовлюють.

Актуальним завданням сучасної економічної науки залишається чітке розмежування понять «економічне зростання» та «економічний розвиток». Поточна парадигма розвитку орієнтована на якісний аналіз факторів, що його формують. Як і в попередні епохи, провідними залишаються праця, земля і капітал, однак у сучасних умовах домінуючу роль починають відігравати інформація й технології, зміст і взаємодія яких зазнали суттєвих трансформацій.

Ключовим структурним зрушенням стало зростання ваги технологічних інновацій. Цифровізація та науково-технічний прогрес розширюють межі економічного потенціалу, змінюють моделі функціонування підприємств і механізми конкуренції. Наразі результативність суб'єктів господарювання значною мірою визначається рівнем цифрової трансформації бізнес-процесів і ефективністю використання інформаційних потоків. Саме тому провідні транснаціональні корпорації у сфері технологій — Apple, Microsoft, Alphabet, Amazon — демонструють найвищі темпи зростання вартості [21, с.311-312].

Зміна технологічного укладу зумовлює нові вимоги до ринку праці. Особливої значущості набувають креативні здібності, інтелектуальні та емоційні компетенції персоналу. Згідно з даними доповіді Jobs of Tomorrow, внаслідок

автоматизації в ЄС до 2030 року може бути втрачено до 51% робочих місць, що становить понад 21 млн осіб. Це підтверджує гіпотезу про необхідність активізації інвестицій у людський капітал як стратегічний ресурс розвитку [41].

Водночас змінюється і структура капіталу: він набуває рис венчурного фінансування та переорієнтовується на інвестування у високотехнологічні сектори — автоматизацію, цифровізацію, розробку програмного забезпечення, IT-рішення. Особливо динамічно розвивається сектор інформаційно-комунікаційних технологій, який формує приблизно 5% ВВП ЄС і забезпечує майже половину приросту продуктивності. Сучасні телекомунікаційні мережі за своїм значенням стали інфраструктурним аналогом електроенергії та транспортної системи минулого століття.

Таким чином, сучасне уявлення про економічний розвиток передбачає глибокі структурні зміни у взаємопов'язаних факторах виробництва: технології формують попит на висококваліфіковану працю, яка, у свою чергу, стимулює подальше технологічне вдосконалення та створення нових знань.

Розуміння критеріїв економічного розвитку передбачає чітке розмежування цього явища від економічного зростання. Хоча зростання ВВП часто розглядається як свідчення успішності розвитку, насправді воно може супроводжуватись погіршенням соціально-економічних умов. Наприклад, збільшення обсягів видобутку сировинних ресурсів може тимчасово стимулювати зростання, однак без паралельного розвитку людського капіталу та соціальної інфраструктури це не забезпечує сталого розвитку [26].

Перехід до стійкої моделі розвитку дає змогу досягти довготривалого зростання, що супроводжується структурними трансформаціями економіки й покращенням якості життя населення. Одним із перспективних концептуальних підходів у цьому контексті є теорія економічної складності. Вона інтерпретує розвиток через призму диверсифікації економічної структури, підвищення технологічної насиченості виробництва та розширення експортного потенціалу завдяки використанню знань [17,с.312].

Високий рівень економічної складності корелює зі здатністю держави:

1. Визначати перспективні напрями галузевого розвитку;

2. Забезпечувати економічну диверсифікацію як механізм підвищення стійкості;
3. Формувати привабливий інвестиційний клімат;
4. Сприяти розвитку інноваційного середовища;
5. Підвищувати конкурентоспроможність на глобальних ринках [13].

На підставі трансформацій виробничих факторів та засад теорії економічної складності, до ключових критеріїв економічного розвитку доцільно віднести:

1. покращення рівня та якості життя населення;
2. економічне зростання, що супроводжується структурною модернізацією та підвищенням складності економіки;
3. наявність ефективних інституційних умов, які підтримують конкуренцію, підприємництво й інновації [9].

Узагальнюючи зазначене, слід підкреслити, що макроекономічний розвиток є фундаментальною характеристикою спроможності держави ефективно функціонувати в умовах глобалізованого світу та формувати власну конкурентну стратегію на міжнародній арені.

1.2. Інтеграційні чинники економічного зростання та розвитку країн

У сучасній економічній науці виокремлюють низку взаємопов'язаних процесів, зокрема економічне зростання, модернізацію, економічний розвиток та економічну інтеграцію. Ці явища не лише співіснують, а й взаємно обумовлюють один одного, утворюючи цілісну динамічну систему. Перш ніж аналізувати їх взаємозв'язок, доцільно чітко визначити зміст кожного з понять.

Термін «економічне зростання» у більшості наукових джерел трактується як збільшення обсягу валового внутрішнього продукту (ВВП) або національного доходу (НД) у певному часовому інтервалі. Найбільш поширеним є підхід, згідно з яким економічне зростання розглядається як узагальнений показник розвитку національної економіки, що вимірюється через темпи зростання реального ВВП (НД) — у абсолютному вираженні або у розрахунку на душу населення — у вигляді питомих показників.

Вибір конкретного способу вимірювання зростання зазвичай зумовлений цілями дослідження: абсолютні показники застосовуються при оцінці динаміки економічного потенціалу країни, тоді як питомі — під час аналізу змін рівня добробуту населення або порівняння життєвого рівня у різних країнах та регіонах [22].

Поняття «економічний розвиток» трактується ширше й охоплює трансформації у структурі, взаємозв'язках та функціонуванні елементів економічної системи. Йдеться про якісні зміни у складі та ефективності економіки, які сприяють зростанню продуктивності, інноваційності, соціальній стабільності та загальному підвищенню якості життя населення.

Економічне зростання не слід розглядати лише як зростання доходу господарюючого суб'єкта, ні економічний розвиток - тільки як структурні перетворення. Насправді й економічне зростання передбачає наявність структурних перетворень, демонструючи перехід від однієї стадії розвитку до іншої, якісно вищої, і економічний розвиток передбачає збільшення доходу кожного суб'єкта господарювання (хоча, можливо, і в різній мірі) [23].

Варто погодитися із Ф. Перру, який, встановлюючи взаємозв'язки, що існують між економічним зростанням та економічним розвитком, стверджував, що економічне зростання є стійким збільшенням розмірів будь-якої господарської одиниці, простою або комплексною, досягнуте шляхом структурних перетворень і, можливо, системних змін, якому супроводжує економічний прогрес. Зростання відбувається лише у вигляді структурних перетворень, які необхідним чином надають вирішальний вплив в розвитку. У свою чергу розвиток полегшує зростання, охоплює його та підтримує [19].

До поняття «економічний розвиток» близьке поняття «модернізація виробництва», що полягає у оновленні структури та функцій виробничої системи. Якщо це прогресивні зміни, що підвищують ефективність виробничої системи, то така модернізація – неодмінний складовий елемент економічного розвитку. Але нове за ефективністю може виявитися рівним старому чи навіть нижче за нього, тоді таку модернізацію необхідно вважати не закономірною зміною, а одним із численних тупикових варіантів модифікації виробничої

системи.

Щодо поняття інтеграції, у науковій літературі існує низка різноманітних підходів до її тлумачення як економічної категорії.

– З етимологічної точки зору термін «інтеграція» (від лат. *integer* – ціле) означає об'єднання, відновлення цілісності, що передбачає поєднання окремих елементів та їх функцій в єдину систему.

– Інтеграція розглядається як процес об'єднання економічних суб'єктів, що супроводжується поглибленням їхньої взаємодії, активізацією виробничо-технологічних зв'язків, спільним використанням ресурсів, об'єднанням капіталу та створенням сприятливих умов для економічної діяльності шляхом усунення взаємних бар'єрів.

– Також вона трактується як комплекс організаційних форм співробітництва між підприємствами та організаціями, які функціонують у різних галузях, сферах та секторах економіки.

– У ширшому значенні інтеграція охоплює розвиток взаємозв'язків між економічними одиницями у процесах виробництва, розподілу, обміну та споживання, що сприяє формуванню нових структур та посиленню системних властивостей задля досягнення максимального синергетичного ефекту. У цьому контексті інтеграційні процеси передбачають об'єднання раніше ізольованих елементів у цілісну функціональну систему.

– Інтеграція також розглядається як об'єктивний, свідомий і добровільний процес зближення, взаємної адаптації та поступового поєднання національних господарських систем, здатних до саморегуляції та саморозвитку.

– Згідно з іншим підходом, інтеграція постає як цілеспрямоване формування ефективної структури світового господарства через усунення штучних бар'єрів, впровадження необхідних інституційних елементів, координацію та уніфікацію економічної діяльності.

– Інтеграцію доцільно розглядати як сукупність багаторазових взаємодій обмінного, трансмісійного, конкурентного та об'єднавчого характеру, які зумовлюють формування нової економічної структури суб'єктів господарювання з вищим рівнем стійкості, ефективності, адаптивності та

оптимальності функціонування, що характеризується також нелінійною динамікою [15, с. 253–255].

Попри різноманіття підходів, майже всі наведені визначення містять концепт зв'язку та передбачають структурні трансформації, що свідчить про тісний зв'язок інтеграційних процесів з економічним розвитком і, відповідно, з економічним зростанням.

Тепер спробуємо знайти логіку впливу вектору інтеграції на економічне зростання. Взагалі, ніщо не заважає висунути наступну гіпотезу: інтеграція, незалежно від того, на якому рівні вона відбувається, нарівні з такими загальновизнаними факторами зростання, як науково-технічний прогрес, капітал, інвестиції в людський капітал, має різко виражений напрямок впливу та при дотриманні основного свого принципу – взаємовигоди – сприяє економічному.

Інституційний підхід, що визначає економічну систему як сукупність окремих структур (інститутів) і з огляду на факт їхньої взаємодії, пропонує розглядати ефективність діяльності економічної системи лише у взаємодії всіх її елементів. Ця тенденція, з погляду, нерозривно пов'язані з інтеграцією окремих підприємств (інститутів) по галузях. Саме їхнє тісне співробітництво в рамках окремо взятої галузі веде до зниження трансакційних витрат, а отже, підвищує ефективність діяльності самих організацій, збільшує темпи економічного зростання окремих галузей і зрештою призводить до збільшення темпів зростання економіки держави [25].

На макрорівні економічна інтеграція розвивається під впливом об'єктивних процесів інтернаціоналізації суспільно-економічного життя людства. В основі економічної інтеграції лежить міжнародний поділ праці, що має у своєму розвитку два щодо самостійних напрями: міжнародну (міждержавну) спеціалізацію та міжнародне (міждержавне) кооперування виробництва суб'єктів господарювання. У системі розвитку інтеграційних процесів міжнародний поділ праці та його кооперація представляють особливий вид двоєдиного процесу суспільного поділу праці між регіональними системами господарства, окремими підприємствами (виробниками товарів та послуг) різних країн, що входять до

цих систем (спільноти) та взаємодіють у узгоджених структурах.

Спеціалізація як вираз міжнародного поділу праці опосередковується певними передумовами у конкретній економіко-територіальному середовищі, серед яких одну з головних ролей відіграє природно-географічний фактор. Він постає як сировинний, просторовий, дислокаційний, що функціонально забезпечує потенціал окремих підсистем матеріалізованого середовища. На національному рівні кооперація країн, що інтегруються, проявляється у формі галузевого, міжгалузевого, міжфірмового, внутрішньокорпоративного взаємодії господарюючих суб'єктів. Це дозволяє їм краще використовувати резерви та переваги окремих країн і досягати як спільних, так і своїх приватних інтересів, яких поодиноці досягти неможливо. На особливу увагу заслуговують, оскільки відіграють важливу роль, науково-технічне та виробничо-технологічне кооперування, а також комунікаційне та сервісне обслуговування [12].

Отже, уявімо собі дію у просторі економічної системи безлічі соціально-економічних процесів. За інших рівних умов припустимо, що інтеграція як із вищевказаних процесів на мить перервалася. У вихідному стані економіка перебуває у рівновазі, сукупна пропозиція та сукупний попит у якийсь відрізок часу знайшли точки дотику. Вироблені товари (послуги) обмінюються на внутрішньому ринку в межах національної території. Економіка поступово прагне стати замкнутою, закритою. У короткостроковій перспективі збільшення пропозиції не знаходить додаткового попиту. У свою чергу якісно нові потреби суспільства не задовольняються існуючими факторами виробництва. Ринок швидше намагається набути форми планового господарства. Поступово відпадає потреба у ринкових інститутах. Товари та послуги набувають якості корисності в іншій якості та перестають впливати на рівновагу ринку. Конкуренція втрачає функцію невидимої руки та потужного каталізатора розвитку НТП. Далі в масштабах економіки відбуваються структурні зміни: небажані переваги набувають видобувні галузі, темпи зростання переробних галузей матеріального виробництва набувають тенденції зниження, на порядок скорочуються темпи НТП, з'являється дефіцит і на тлі всього сказаного помітно знижуються рівень і якість життя, що, у свою чергу, призводить до уповільнення економічного

зростання. Це далеко не повний перелік небажаних змін соціально-економічного життя у разі перерви чи неналежного врахування значення процесів інтеграції.

Наслідуючи таку лінію міркування, можна зробити висновок, що в середньо- і в довгостроковій перспективі економіка не тільки не зростатиме, але існує ймовірність падіння темпів зростання. Як би там не було, процес розширеного відтворення відповідно потребує розширення ринку збуту, особливо в умовах відкритої економіки [7].

Отже, виходить, що головною ланкою між інтеграцією та економічним зростанням виступають насамперед відносини господарюючих суб'єктів. Останні, будучи рушійною силою економічної інтеграції, зацікавлені у досягненні оптимального масштабу діяльності, у тому числі через співпрацю та кооперування з іноземними компаніями у межах регіону без митних та інших обмежень. Суб'єкти господарювання набувають переваги інтеграції в наступній послідовності. Розширення ринків збуту створює передумови поживлення межстранової торгівлі. Це, своєю чергою, стає імпульсом до реорганізації виробництва товарів хороших і послуг і поживлення економіки, створює стимули зростання інвестицій і веде зрештою до зростання виробництва окремо взятої фірми та економічного зростання всієї держави.

Таким чином, інтеграція як сукупність специфічних зв'язків і відносин господарюючих суб'єктів, що відображають сенс процесів збалансованого соціально-економічного розвитку, що зумовлюють усвідомлений і спрямований процес зближення, взаємоприспосування та зрощування господарських систем (сукупностей господарюючих суб'єктів), що володіють потенціалом саморегулювання та саморозвитку, в основі праці неминуче призводить до економічного зростання [8].

Разом з тим слід зазначити, що стійкість економічного зростання залежить від ступеня інтегрованості господарської системи, ступеня взаємозв'язку та взаємодії окремих секторів економік, які функціонують як єдине ціле і тим самим зумовлюють цілісність самої системи. Інтегрованість системи економіки передбачає, що окремі функціональні сектори економіки – економіка знань, економіка ресурсів, економіка влади, економіка великих корпорацій, економіка

малого бізнесу, економіка регіону – мають єдиний вектор розвитку, а їх взаємодія в єдиній інтегрованій системі призводить до формування нових елементів економічної структури, що є основою інтегрованої економіки. У цьому слід врахувати, що інтеграція може бути процесом системним. Системна інтеграція у межах національно-державного освіти є організаційне перетворення процесу виробництва кінцевого продукту, якісно змінює функціональну структуру економіки з урахуванням модернізації промислового капіталу. Стійке економічне зростання та системну конкурентоспроможність здатна забезпечити не будь-яка, не часткова інтеграція, а лише системна економічна інтеграція. Лише системна інтеграція, забезпечена оптимальною взаємодією економічних та політичних інститутів, є відображенням логіки суспільного розвитку. Саме ця логіка і формує системну економічну інтеграцію, її зміст визначає набір інструментів, що впорядковують і зумовлюють функціональну структуру економіки, хід її розвитку [11].

Системна інтеграція сприяє тому, що економічна система національної освіти змінює свою якість, стає більш динамічною, життєздатною, конкурентоспроможною на внутрішньому та зовнішньому ринках, готовою до нових, ефективніших перетворень. Усе це відбувається оскільки інтеграція зачіпає і змінює базисні процеси - процеси формування структури та має свої особливі мотиви (рис.1.2).

Рис. 1.2. Мотиви економічної інтеграції країн на шляху вдосконалення процесів розвитку. Складено автором за матеріалами [16]

Інтегрована економіка - це економіка з чітко сформованою комплексно організованою структурою, заснована на наукомістких та високих технологіях; вибудована за принципом інтегрованих ланцюжків, у межах яких здійснюється виробництво доданої вартості та корпоративне присвоєння її в кінцевій ланці відтворення; забезпечена та захищена економічними та політичними заходами, а зростання ВВП рухається внутрішніми, виробничими факторами [10].

Загалом системна інтеграція забезпечує розширення суспільного відтворення; формує логіку економічного процесу; створює в економіці визначеність та внутрішній порядок; забезпечує органічність та цілісність виробництва; створює умови підвищення продуктивність праці; забезпечує якісні зміни у виробничих ланцюжках; формує фактори та мотивації розвитку; створює основу для ефективнішого управління виробництвом.

Принцип реалізації системної інтеграції, що сприяє сталому економічному зростанню, полягає у забезпеченні цілісності національно-державної системи господарювання, послідовності виробничо-споживчих ланцюжків, що її утворюють. Відповідно до цього принципу має скластися таке співвідношення

окремих економік (і в кожній з них набір таких галузей та підгалузей), яке б забезпечило зростаючий результат впливу на економічну динаміку науково-технічних та інноваційних факторів. Цей результат можливий, коли всі суб'єкти господарювання, включаючи державу, найповніше використовують перетворюючі можливості сучасної науки у забезпеченні високої конкурентоспроможності, механізм прийняття владних рішень у формуванні економічної стійкості, рух ресурсних потоків у забезпеченні національної безпеки, переваги національних корпорацій у зайнятті [19, с.73].

Інтегрована економіка варта місця країни у світовому співтоваристві. Цей результат стає реальним, коли всі структурно оформлені економіки (економіка влади, економіка ресурсів, економіка корпорацій, економіка малого бізнесу, економіка знань, регіональна економіка) беруть участь у вирішенні головної мети - переведення національної економіки на інноваційний тип розвитку шляхом включення своїх виробництв до єдиного високотехнологічного комплексу країни. Таке включення здійснюється через участь суб'єктів окремих економік в інтегрованих структурах, через оптимальне територіальне розміщення їх з урахуванням джерел ресурсів і споживачів, через формування високотехнологічного виробництва, ефективний менеджмент, участь ресурсу державного управління, протистояння тіньової економіки.

Сукупність виробництв нової високотехнологічної, з високою часткою доданої вартості продукції на основі досконалої технології, з використанням високопродуктивних засобів виробництва та висококваліфікованих фахівців за своєю суттю представляє високотехнологічний комплекс економіки (ВТК), що є основною функціональною ланкою інтегрованої економіки. Будучи базою структурної та технологічної модернізації економіки, інтеграція зумовлює формування цього нового елемента в економічній структурі суспільства [16, с.15].

Присутність ВТК змінює ступінь усупільнення засобів виробництва, рівень кооперації та спеціалізації та, відповідно, інтереси окремих підприємств та груп підприємств. Це характеризує ВТК як організаційну освіту, що забезпечує цілісність структури економічної системи через розвиток її окремих сфер та

секторів за збереження їх специфіки. У цьому сенсі ВТК вбудовується у процес формування функціональної структури як своєрідний механізм реалізації об'єктивного закону розвитку структури відтворення – руху структури до досконалої форми функціонування при зміцненні її цілісності та збереження специфіки окремих секторів. ВТК, забезпечуючи взаємодію між економіками на принципово новому інноваційно-інвестиційному рівні, діє як фактор, що забезпечує постійну взаємозалежність окремих економік та їх ефективний самостійний розвиток. Так, промислове виробництво в рамках великого та малого бізнесу вже не може розвиватись без взаємодії з економікою знань. Використовуючи досягнення науки і техніки, бізнес включається до ланцюжка виробництва та поширення знань. У розвитку виробництва знань дедалі більше зацікавленою стає економіка влади. Отже, що тісніше зв'язку економіки знань коїться з іншими економіками, то більше зацікавленими стають вони у її розвитку [22].

Високотехнологічний комплекс, забезпечуючи структурні зміни економіки, діє як фактор перетворення її на конкурентоспроможну економічну систему. Пояснюється це тим, що породжений інтеграцією, включений нею у взаємодію економік, що змінює характер та напрямок розвитку господарства, ВТК здатний забезпечити інтегрований попит на продукцію машинобудування та металообробки [23]. Тому можна стверджувати, що інноваційно збудована, інвестиційно-забезпечена конкурентоспроможна економіка формується на основі інтеграції. Інакше кажучи, основу формування конкурентоспроможної економічної системи лежить системна інтеграція. А сам процес здійснення системної інтеграції постає як об'єктивно обумовлена закономірність вибудовування таких взаємозв'язків між структурними елементами економічної системи, які забезпечують її конкурентоспроможність та стале зростання економіки. У цьому випадку вжиття заходів щодо усунення перешкод та вирішення протиріч становлення системної інтеграції стає одним із ключових завдань економічної політики.

Висновки до першого розділу

1. Теорія економічного розвитку має глибоке історичне підґрунтя, яке відзначається значною еволюцією впродовж століть. Її положення формувалися під впливом змін у глобальних та національних економічних умовах, а також у відповідь на трансформації у системі економічних пріоритетів і результатах наукових досліджень. Фактори, що визначають економічний розвиток, постійно зазнають змін, що відображає динамічну, багатокomпонентну природу сучасної світової економіки.

Однією з ключових тенденцій є цифровізація економічних процесів, прискорене впровадження інновацій і досягнень науково-технічного прогресу, що супроводжується відповідними змінами у структурі капіталовкладень і механізмах залучення фінансових ресурсів. Паралельно трансформується ринок праці: відбувається поступове переорієнтування з домінування фізичних характеристик і професійних навичок працівника до оцінки його когнітивних, інтелектуальних та емоційних компетенцій, що, у свою чергу, обумовлює зміни у структурі зайнятості.

Сучасна парадигма економічного розвитку включає різноманітні концептуальні підходи, серед яких особливе значення мають теорія сталого розвитку та концепція економічної складності. Ці теоретичні підходи дають змогу охопити не лише кількісні аспекти зростання, а й глибокі якісні та структурні перетворення в економіці.

Міжнародний досвід свідчить, що економічний розвиток на сучасному етапі ґрунтується на якісному оновленні виробничих факторів, цифровій трансформації економічних відносин, підвищенні життєвих стандартів населення та зростанні економічної складності як показника інноваційного потенціалу та здатності до саморозвитку.

2. Інтеграція, як сукупність специфічних зв'язків і відносин господарюючих суб'єктів, що відображають сенс процесів збалансованого соціально-економічного розвитку, що зумовлюють усвідомлений і спрямований процес зближення, взаємопристосування та зрощування господарських систем

(сукупностей господарюючих суб'єктів), що володіють потенціалом саморегулювання та саморозвитку, в основі праці неминуче призводить до економічного зростання та розвитку.

Системна інтеграція сприяє тому, що економічна система національної освіти змінює свою якість, стає більш динамічною, життєздатною, конкурентоспроможною на внутрішньому та зовнішньому ринках, готовою до нових, ефективніших перетворень.

Загалом системна інтеграція забезпечує розширення суспільного відтворення; формує логіку економічного процесу; створює в економіці визначеність та внутрішній порядок; забезпечує органічність та цілісність виробництва; створює умови підвищення продуктивності праці; забезпечує якісні зміни у виробничих ланцюжках; формує фактори та мотивації розвитку; створює основу для ефективнішого управління виробництвом.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА НАПРЯМИ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН ЄС ПІД ВПЛИВОМ ЗОВНІШНІХ ВИКЛИКІВ

2.1. Динаміка макроекономічного розвитку країн ЄС

За підсумками 2024 року обсяг економіки Європейського Союзу досяг 19 трильйонів доларів США. ЄС, як політико-економічний союз із 27 держав-членів, останніми роками зазнає нерівномірного економічного зростання, при цьому провідні економіки регіону демонструють стагнацію або помірне скорочення. У 2024 році валовий внутрішній продукт Євросоюзу зріс на 0,8%, тоді як у країнах єврозони зростання ВВП становило 0,7%. Однак у четвертому кварталі відзначено суттєве зниження ділової активності, що призвело до того, що на початок 2025 року темпи зростання ВВП у ЄС становили лише 0,1% порівняно з попереднім кварталом, а в країнах єврозони зростання було відсутнє, що свідчить про стагнацію економіки регіону.

Найсуттєвішим гальмом розвитку стала економіка Німеччини, що наразі є однією з ключових тем виборчих дебатів у ФРН. Роль економічного локомотива Європи, яку раніше виконувала Німеччина, тепер успішно перебрала на себе Іспанія. Серед країн із нижчими темпами зростання також опинилися Франція та Італія, натомість найвищі темпи зростання продемонстрували Португалія та Литва.

Суттєве зниження динаміки економіки наприкінці 2024 року відбулося переважно через уповільнення в трьох найбільших країнах ЄС та єврозони. Найбільш показовим є порівняння квартальних даних, які дозволяють точніше оцінити актуальний стан економіки. Зокрема, ВВП Німеччини у четвертому кварталі 2024 року скоротився на 0,2% порівняно з попереднім кварталом, продовжуючи тенденцію зниження, що спостерігалася також у 2023 році [36].

У той же час Франція за підсумками 2024 року зафіксувала зростання ВВП на рівні 1,1%, що відповідає результатам попереднього року. Таким чином, якщо німецька економіка протягом двох років перебувала у стані рецесії, то

французька демонструвала помірне зростання. Втім, у четвертому кварталі 2024 року у Франції також зафіксовано незначне падіння економічної активності.

Таблиця 2.1

ВВП (номінальний) країн-членів ЄС за 2020-2024 рр., млрд дол. США

Країна	2020	2021	2022	2023	2024
Австрія	433	479,8	506,8	516,6	544,1
Бельгія	521,9	599,9	615	636	664
Болгарія	69,1	84	89	93	100
Греція	189,4	216	230	245	260
Данія	356,1	397	421	438	460
Естонія	31,3	36	38	40	43
Ірландія	425,9	504	529	550	580
Іспанія	1279	1427	1390	1450	1520
Італія	1886	2108	2010	2100	2200
Кіпр	24,6	28	30	33	36
Латвія	34,1	40	42	44	47
Литва	56,6	66	69	72	76
Люксембург	73,3	82	85	88	92
Мальта	14,6	17	18	19	20
Нідерланди	913,7	1012	1050	1100	1150
Німеччина	3806	4222	4073	4200	4400
Польща	594,2	674	690	720	760
Португалія	231,2	270	280	290	310
Румунія	248,7	284	300	320	340
Словаччина	104,6	120	125	130	140
Словенія	53,9	62	65	68	72
Угорщина	155,7	182	190	200	215
Фінляндія	271,2	297	310	320	335
Франція	2603	2958	3058	3180	3300
Хорватія	56,8	68	70	74	80
Чехія	245,2	281	296	311	328
Швеція	538,6	586	610	630	660

Складено автором за матеріалами [45]

Це досить тривожний сигнал, тим більше, що і третя за розмірами економіка ЄС, італійська, розвивалася наприкінці минулого року гірше, ніж очікувалося. Італія не змогла досягти минулого кварталу, всупереч прогнозам експертів, навіть мінімального збільшення ВВП, а другий тримісячний період поспіль з нульовим зростанням залишилася на місці.

В умовах загального економічного уповільнення в Європейському Союзі явним локомотивом зростання виступає Іспанія — четверта за величиною економіка ЄС. Так, 29 січня в Мадриді було оприлюднено дані про зростання іспанського ВВП за підсумками 2024 року на рівні 3,2%, що значно перевищило прогнози уряду та центрального банку країни. Експерти пов'язують цей вагомий результат із туристичним бумом, успішним розвитком сільського господарства та збільшенням експорту, які залишаються ключовими драйверами економіки Іспанії [34].

За інформацією Eurostat від 30 січня, у четвертому кварталі 2024 року іспанська економіка демонструвала квартальне зростання на рівні 0,8%. Для порівняння, відповідні показники Німеччини, Франції та Італії становили $-0,2\%$, $-0,1\%$ та $0,0\%$ відповідно. У річному вираженні ВВП Іспанії у четвертому кварталі 2024 року зріс на $3,5\%$ у порівнянні з четвертим кварталом 2023 року, тоді як Німеччина зафіксувала падіння на $0,2\%$, Франція – зростання на $0,7\%$, Італія – на $0,5\%$. Ці дані свідчать про те, що Іспанія наразі є беззаперечним економічним лідером як у межах ЄС, так і Єврозони.

Водночас, невелика за розмірами країна ЄС – Литва – у тому ж періоді показала ще вищі темпи зростання: $0,9\%$ у кварталному та $3,6\%$ у річному вимірі. Аналогічно, Португалія, яка раніше стикалася з економічними труднощами, у четвертому кварталі 2024 року суттєво прискорила темпи розвитку, збільшивши ВВП на $1,5\%$ у порівнянні з попереднім кварталом, про що свідчить звіт Eurostat.

Незважаючи на ці позитивні сигнали, загальна картина залишається незмінною: на початку 2025 року економіка ЄС демонструє ознаки стагнації, що зумовлено насамперед слабкими результатами трьох найбільших країн — Німеччини, Франції та Італії [35].

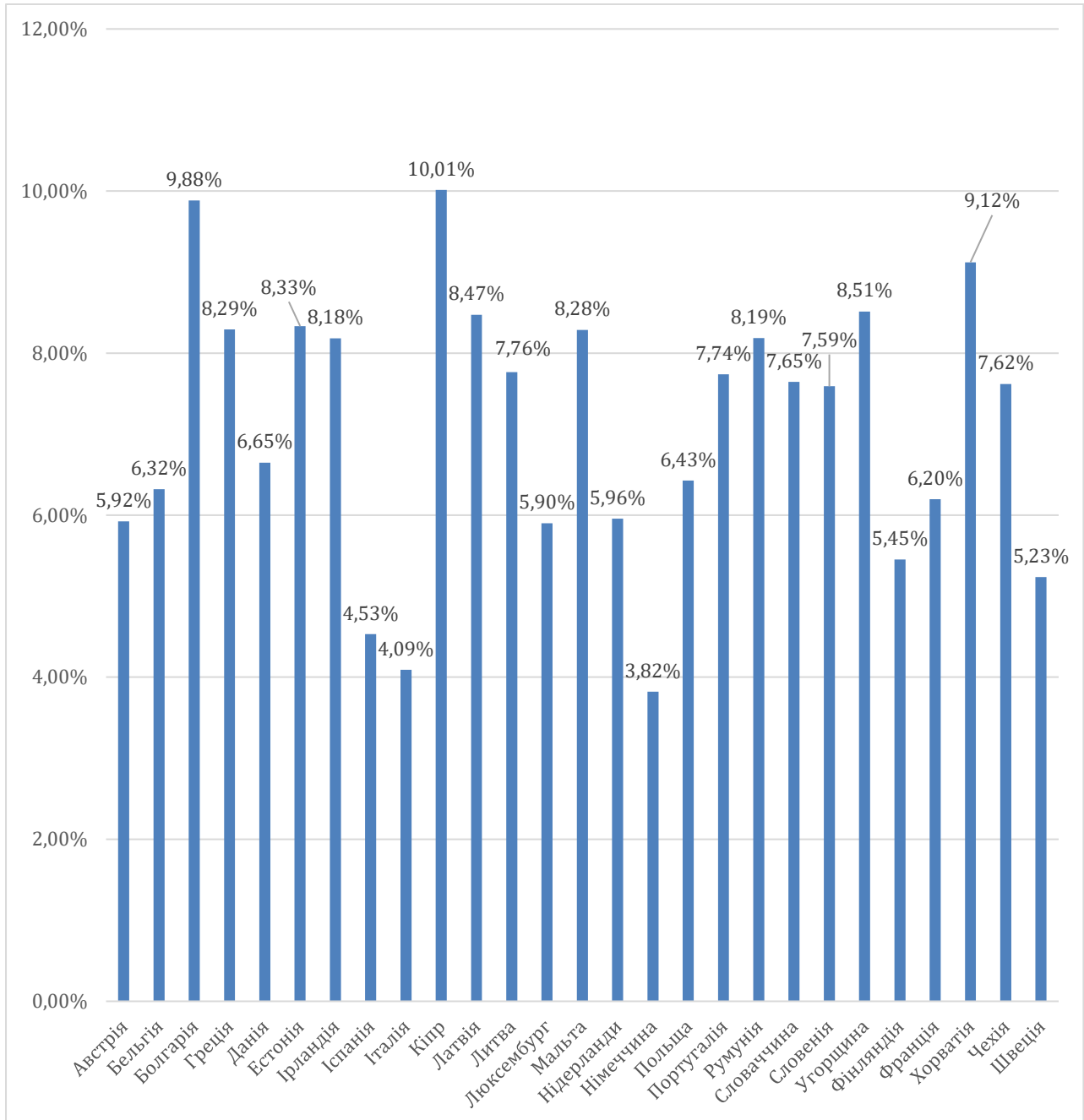

Рис. 2.1. Середнє значення темпів зростання ВВП країн ЄС за 2020-2024 рр. Складено автором за матеріалами [50]

Незважаючи на недавні проблеми, ЄС продовжує залишатися важливою глобальною економічною силою, спираючись на свою потужну промислову базу, розвинений фінансовий сектор і великі торгові відносини, хоча його загальний вплив схильний до зростання конкуренції.

Німеччина, Франція та Італія давно залишаються найбільшими економіками ЄС завдяки потужному промислому розвитку, фінансовим центрам та виробничій потужності. Разом узяті вони становлять близько 53% ВВП ЄС у

розмірі 19,4 трлн. доларів, при цьому тільки Німеччина перевищує сукупний обсяг виробництва 20 найменших економік ЄС.

Проте минулого року у цих трьох найбільших економіках спостерігалася стагнація чи негативне зростання. Іспанія та Нідерланди замикають п'ятірку лідерів, довівши свою сукупну частку до 68%. Тим часом, Мальта продемонструвала найвище зростання ВВП – близько 5% у 2024 році, але залишається найменшою економікою ЄС – лише 0,1% від загального обсягу. Дані рис.2.1 демонструють, що темпи зростання ВВП в країнах ЄС залишаються нерівномірними. Невеликим країнам як Кіпр чи Мальта вдається зростати набагато більше, а в аутсайдерах цього процесу залишаються традиційні лідери ЄС.

Щодо зовнішньої торгівлі, то країнам ЄС вдалося наростити торговий профіцит до 118,7 млрд євро за 2024 рік з країнами поза ЄС-27, що близько до докризових показників за 2019 рік – 127,7 млрд за рахунок, тоді як за 2022 р. був рекордний за всю історію дефіцит у 362 млрд євро.

Найважливішим для Єврозони торговим партнером поза ЄС-27 є:

1. США: експорт – 395,9 млрд євро, імпорт – 250,5 млрд, баланс +145 млрд;
2. Великобританія: експорт – 255,4 млрд, імпорт – 123,2 млрд, баланс +132,2 млрд;
3. Китай: експорт – 162,3 млрд, імпорт – 379,2 млрд, баланс -216,9 млрд;
4. Швейцарія: експорт – 144,9 млрд, імпорт – 98,3 млрд, баланс +46,6 млрд;
5. Японія: експорт – 48,7 млрд, імпорт – 47,7 млрд, баланс +1 млрд;
6. Норвегія: експорт – 47,1 млрд, імпорт - 73 млрд, баланс -25,9 млрд;
7. Мексика: експорт – 40,8 млрд, імпорт – 21,6 млрд, баланс +19,2 млрд;
8. Південна Корея: експорт – 40,3 млрд, імпорт – 50,5 млрд, баланс –10,3 млрд. євро [40].

Головними цілями розвитку торгової політики ЄС в аспектах внутрішнього регулювання торговельних взаємин стають:

- встановлення та управління загальним митним тарифом у торгівлі з третіми країнами;
- укладання спільних торгових угод із третіми країнами;

- однакове застосування інструментів торгової політики;
- формування системи максимально відкритих економік з метою забезпечення високої ефективності використання ресурсів та забезпечення високої ефективності торгової діяльності;
- формування системи взаємодії між окремими країнами з питань торговельного обороту між окремими країнами;
- розвиток єдиного торгового простору та формування цілісних внутрішніх ринків;
- підтримка розвитку єдиної митної території тощо [26].

Представлені вище аспекти говорять про те, що торговельна політика ЄС, спрямована на внутрішнє економічне середовище, орієнтована на створення та розвиток єдиного ринку відповідно до нових умов та вимог. Фактично, в рамках торговельної політики передбачається, що всі заходи, що формуються в рамках наднаціонального регулювання, будуть вжиті та реалізовані з боку країн-учасниць. Це спричиняє ситуацію, за якої торгівлі політики окремих країн залишаються залежними від рішень та загальних напрямів удосконалення торговельного регулювання з боку наднаціональних органів.

Наявні дані про структуру експорту та імпорту дозволяють відзначити суттєву залежність ЄС від взаємин із окремими країнами. У зв'язку з чим можна відзначити, що подальше посилення проблем геополітичного та геоекономічного характеру можуть спричинити значні труднощі у сфері задоволення потреб ЄС в окремих видах товарів. Особливо, за зміни «політичного курсу» Китаю та Індії. При цьому, в цілому, торговельна політика може вважатися ефективною, оскільки дозволяє забезпечити потреби ЄС у конкретних товарах, так і вирішує завдання вибудовування ефективного імпорту.

Про успішність торгової політики ЄС свідчить той факт, що на частку країн ЄС припадає 17% світового експорту, що робить ЄС одним із найбільших гравців на міжнародному ринку, поряд із США та Китаєм. У період 2000-2025 років. експорт торгівлі та послуг з ЄС зріс із приблизно 1160 до 9654 млрд євро. У цьому більшості європейських експортерів (понад 80%) є малі й середні підприємства [33].

Показники експорту та імпорту товарів і послуг країн ЄС у 2020 та 2024
рр., млрд дол. США

Країна	Експорт		Імпорт	
	2020	2024	2020	2024
Австрія	224	304	210	293
Бельгія	420	543	412	547
Болгарія	40	63	38	59
Греція	60	106	74	118
Данія	196	277	176	243
Естонія	22	32	22	32
Ірландія	591	745	500	563
Іспанія	393	617	374	553
Італія	548	776	481	748
Кіпр	24	45	28	46
Латвія	42	61	36	58
Литва	21	28	20	30
Люксембург	150	182	125	156
Мальта	22	27	20	23
Нідерланди	758	1 022	662	893
Німеччина	1 543	1 964	1 333	1 783
Польща	318	470	284	424
Португалія	86	137	90	134
Румунія	93	137	104	154
Словацьчина	42	58	37	53
Словенія	91	122	90	120
Угорщина	124	172	121	162
Фінляндія	98	127	97	126
Франція	756	1 046	802	1 107
Хорватія	20	33	21	32
Чехія	170	237	153	220
Швеція	241	323	218	299

Складено автором за матеріалами [31]

Позитивне сальдо торговельного балансу зони євро у грудні 2024 року становило 16,3 млрд євро. У грудні 2023-го показник оцінювався у 16,1 млрд, у листопаді 2024 — у 12,7 млрд. Зростання профіциту в місячному вираженні було забезпечене, зокрема, його локальним збільшенням у торгівлі транспортними засобами: до 18,8 млрд з 15,6 млрд у листопаді.

Поступовому розширенню профіциту сприяло нарощування експорту, що

фіксувалося у статистиці з вересня. Як і Китай, Євросоюз активно нарощував постачання до США — в очікуванні підвищення мит, анонсованих американським президентом Дональдом Трампом. Окремо в грудні європейський експорт у США зріс рік у рік на 5,6%, до 41,6 млрд. євро. Зростання демонстрували і експорт, і імпорт ЄС: постачання на зовнішні ринки збільшилися рік до року на 3,7%, до 209 млрд, ввезення товарів — на 3,9%, до 192,7 млрд. цін на енергоносії. Постачання з ЄС за рік зросли на 1,1%, до 2,58 трлн, що пояснюється підготовкою до американських обмежень. Імпорт при цьому знизився на 3,5%, до €2,43 трлн через слабкість внутрішнього попиту [50].

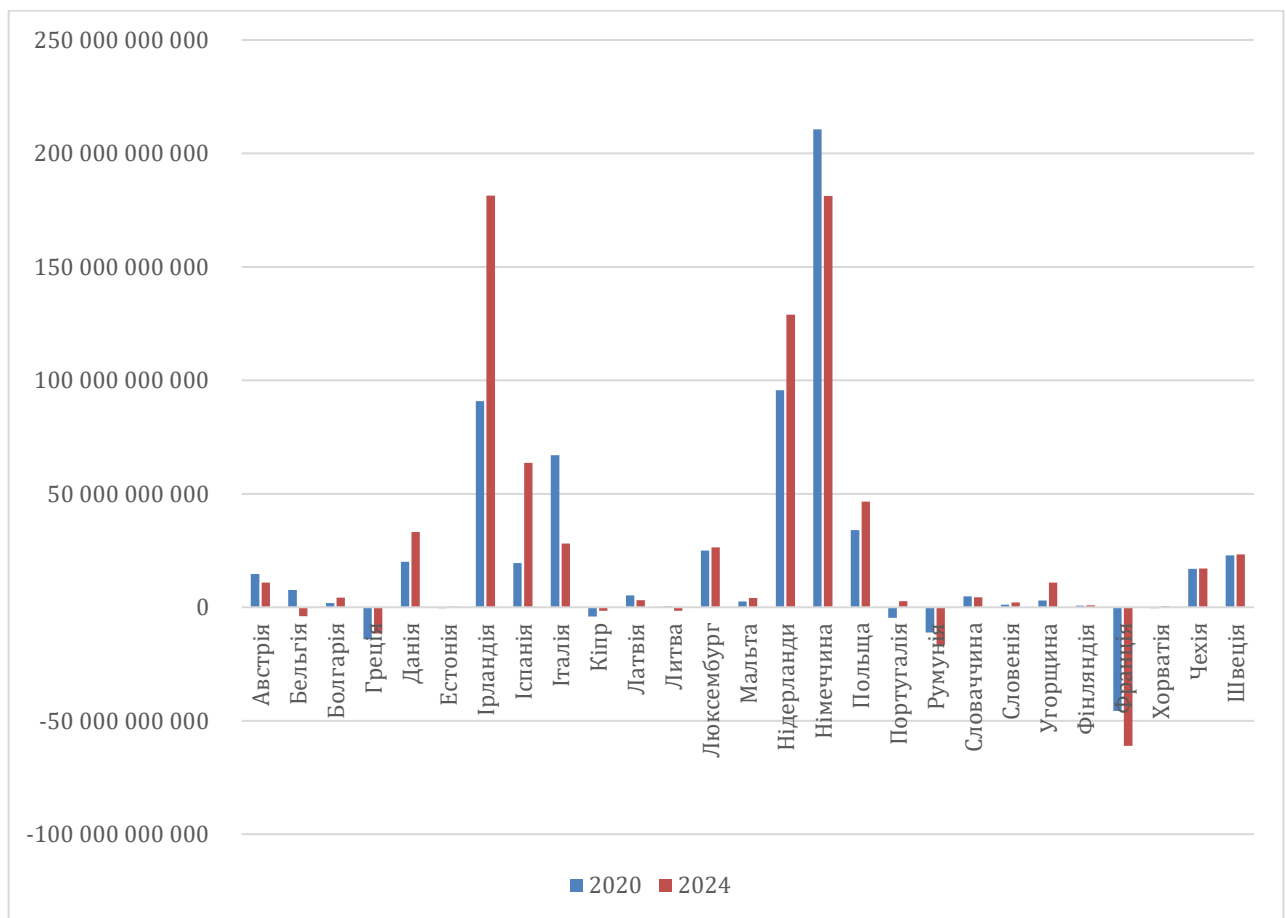

Рис. 2.2. Сальдо торговельного балансу країн ЄС у 2020 та 2024 рр., дол. США

Складено автором за матеріалами [50]

Переважно усі країни ЄС мають позитивне сальдо торговельного балансу. Серед лідерів – Німеччина (позитивне сальдо проте скорочується), Нідерланди та Ірландія (вкрай високо збільшила свої показники за останні роки). Позитивна торгівля простежується у Іспанії (різко збільшила), Італії (зменшую позитивне сальдо), Польщі, Данії Чехії та Швеції (особливо не змінюється). Негативне

простежується у ряді невеликих країн, лідер в цій групі – Франція, негативна ситуація ще більш загострилася.

Торговельна активність у ЄС значно покращила обсяги зовнішньоторговельного обороту. За 5 років, в середньому вони зросли на 42,3%, лідер росту – Кіпр (75%), Греція (66,8%), Хорватія (59%), Болгарія (57%), Португалія (54%), Іспанія та Латвія (по 52%). Фактично, єдиною проблемною з точки зору розвитку країною в ЄС залишається лише Франція [51].

Таблиця 2.3

Показники зовнішньоторговельного обороту країн ЄС у 2020 та 2024 рр.,
дол. США

	2020	2024	% зростання
Австрія	434	598	37,67%
Бельгія	831	1 089	31,02%
Болгарія	78	123	57,08%
Греція	135	224	66,82%
Данія	371	520	40,05%
Естонія	44	64	46,26%
Ірландія	1 092	1 308	19,79%
Іспанія	767	1 170	52,54%
Італія	1 029	1 524	48,14%
Кіпр	52	91	75,14%
Латвія	78	119	52,53%
Литва	41	58	40,66%
Люксембург	274	338	23,22%
Мальта	42	51	20,65%
Нідерланди	1 420	1 915	34,90%
Німеччина	2 876	3 747	30,29%
Польща	601	894	48,63%
Португалія	176	271	54,32%
Румунія	196	291	48,41%
Словаччина	79	111	40,55%
Словенія	180	242	34,25%
Угорщина	244	334	36,66%
Фінляндія	195	252	29,39%
Франція	1 558	2 153	38,21%
Хорватія	41	65	59,11%
Чехія	323	456	41,10%
Швеція	460	622	35,34%

Складено автором за матеріалами [50]

За даними Євростату, на кінець IV кварталу 2024 року Греція посіла перше

місце серед країн Європейського Союзу (ЄС) за рівнем держборгу, який становив 148,6% від валового внутрішнього продукту (ВВП).

Італійський борг також залишився на високому рівні — 145,3% ВВП, що поставило Італію на другу позицію серед країн ЄС. За ними йдуть Франція з показником 113%, Бельгія - 104,7%, а в Іспанії держборг досяг 101,8%.

Серед країн із найменшим боргом у ЄС виділяються Естонія (23,6% від ВВП), Болгарія (24,1%), Люксембург (26,3%), Данія (31,1%) та Швеція (33,5%).

Загалом, за даними Євростату, на кінець IV кварталу 2024 року в євроні ставлення держборгу до ВВП склало 87,4%, що трохи нижче за показник третього кварталу (88,1%). Для всього союзу цей показник дорівнював 81% [32].

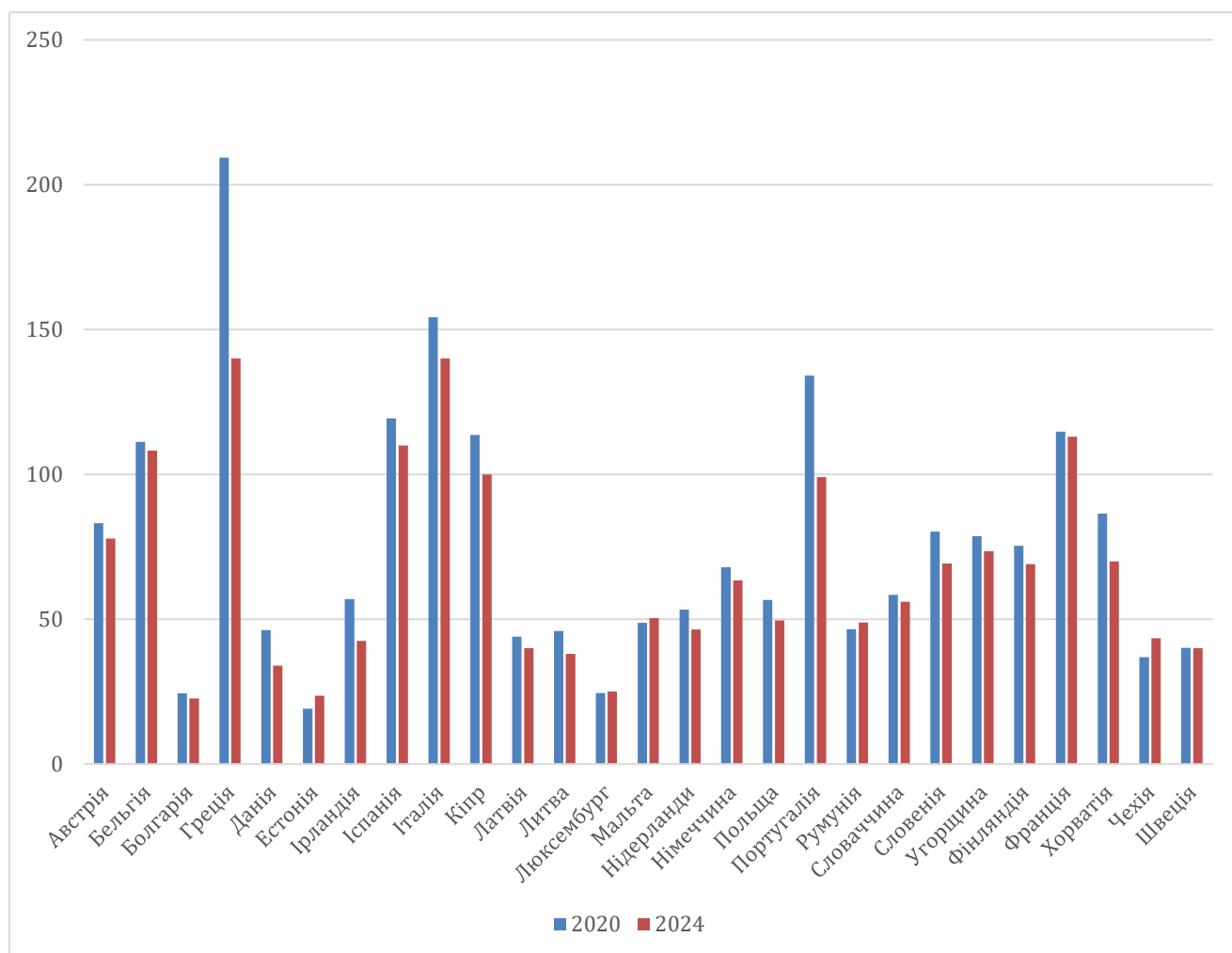

Рис. 2.3. Частка зовнішньої заборгованості до ВВП у країнах ЄС у 2020 та 2024 рр., % Складено автором за матеріалами [32]

У 2024 році відсоткові ставки знову зросли, а процедуру дефіциту довелося відновити. Але у 2025-му кількість таких держав, згідно з прогнозами,

збільшиться.

Наступного року в Європі закінчується термін погашення облігацій з найнижчою відсотковою ставкою, тому їх замінять на цінні папери з більш високим відсотком державам, що входять до ЄС, заборонено переходити «грань» у 3% дефіциту бюджету. Загалом, в об'єднаній Європі прийнято планку державного боргу на 60% ВВП. Ситуація з боргом на 5 років покращилась, але далеко не всі країни відповідають вимогам в 60% від ВВП.

2.2. Зовнішні виклики сталого макроекономічного розвитку ЄС

Європейський союз вступив у ризикований період економічної стагнації, торгової фрагментації та геополітичної нестабільності. Економіка Європейського союзу зіткнулася одночасно з багатьма викликами: крім старих структурних проблем це нова торговельна політика США, включаючи нові тарифи, а також оборонна політика Брюсселя, яка неминуче призведе до збільшення витрат.

Напружені відносини зі США і російсько-український конфлікт, що триває на континенті, який незабаром вступить у четвертий рік, ставлять Європу у скрутне становище [30].

Зміна керівного складу в США також вплинула на Європу. Тон президента США Дональда Трампа і різкість його риторики в Європі сприйняли вкрай негативно. Усунення Вашингтона від ЄС призвело до початку складного періоду у відносинах. Рішення президента США Дональда Трампа розпочати проводити протекціоністську економічну політику за принципом «Америка насамперед» та включити країни ЄС у сферу дії указів про запровадження 25-відсоткових тарифів на імпорт сталі та алюмінію, викликав серйозний дискомфорт у країнах Європи.

12 березня 2025 року розпочав свою дію указ президента США Дональда Трампа, який встановлює мито у 25 % на всю сталь та алюміній, що ввозяться до США. 2 квітня 2025 року президент Трамп оголосив про введення 10% базового мита на всі імпортовані товари з додатковими підвищеннями для окремих країн (для ЄС воно становило 20%). Президент США назвав те, що відбувається «Днем

Визволення».

В результаті загальний тариф на товари з ЄС становитиме 30%. Було оголошено, що заходи набудуть чинності 5 квітня 2025 для базового тарифу і 9 квітня 2025 для додаткових тарифів.

Підвищення тарифів, оголошене президентом США Дональдом Трампом, стало найвищим за більш як сторіччя і вже в перші дні призвело до падіння фондових ринків, спричинивши серйозні потрясіння у світовій економіці [30].

На думку експертів, ці зміни найбільше вдарять країнами Європейського Союзу. Введення 20-відсоткових мит на продукцію з ЄС викликало занепокоєння щодо майбутньої інфляції та економічних перспектив для виробників у 27 країнах Євросоюзу, які вже зазнають негативного впливу на автомобільну та сталеливарну промисловість.

Оголошений Трампом тарифний режим призведе до подорожчання товарів у США, але він також торкнеться багатьох галузей промисловості в Європі та інших країнах, які залежать від експорту на американський ринок. Європейські експортери, що продають товари в США, будуть змушені платити вищу ціну, яка позначиться на американських споживачах, але це, у свою чергу, вплине на постачальників, через можливе зниження попиту їхня здатність продавати свою продукцію впаде і вони втратять частку ринку.

У ЄС заявили, що США не мають розумних підстав для запровадження тарифів, і в подібній ситуації європейці вживуть заходів для захисту від несправедливих рішень Вашингтону. У Європі переконані, що запровадження тарифів із боку США посилює економічну невизначеність та порушує ефективність та інтеграцію глобальних ринків. ЄС вважає запропоновану Трампом торгову політику взаємних тарифів кроком у неправильному напрямку та обіцяє негайно дати рішучу відповідь на необґрунтовані перешкоди на шляху вільної та справедливої торгівлі.

Таким чином, у Брюсселі дали зрозуміти США, що негайно вживуть заходів у відповідь і без вагань вступають у торговельну війну. Рішення президента США Трампа не включати країни ЄС до переговорів із президентом Росії Володимиром Путіним про початок мирних переговорів щодо припинення

конфлікту в Україні ще більше збільшило дистанцію у відносинах. Європейські країни хотіли отримати місце за столом переговорів на тлі активізації дипломатичних контактів між Росією та США щодо миру в Україні. Проте Сполучені Штати не задовольнили відповідну вимогу.

Президент Трамп також переконаний, що європейські країни виділяють недостатньо коштів на оборону, і ці суми слід негайно збільшити. Нині середні витрати на оборону країн ЄС становлять 1,9 відсотка від їхнього ВВП. Трамп вимагає, щоб члени НАТО витрачали на оборону 5 відсотків ВВП. Це питання входить до чинників, що посилюють напруженість у відносинах між ЄС та США. Країнам ЄС доведеться суттєво змінити свої бюджети, щоб відповідати необхідному рівню збільшення видатків на оборону. Багато європейських країн уже борються з високим державним боргом та бюджетним дефіцитом. На тлі уповільнення економічного зростання, уповільнення зростання населення та збільшення соціальних витрат зростання видатків на оборону бачиться непростим вибором для європейських країн [30].

Таким чином, довірчі відносини між ЄС та США, як у торгових, так і у військових питаннях, сильно похитнулися після приходу до влади Дональда Трампа.

В останні роки економічне зростання Євросоюзу також було досить низьким порівняно зі США та Китаєм. Згідно з власними дослідженнями ЄС прогноз зростання на 2025 рік становить 1,5 відсотків [29].

Згідно з результатами деяких досліджень, цього року зростання економіки євросони становитиме лише близько 1 відсотка. У довгостроковій перспективі низькі темпи економічного зростання Європи стануть ще помітнішими, а розрив із конкурентами збільшиться.

За останніх 15 років європейська економіка значно відстала від американської. США досягли швидкого прогресу, особливо в галузі технологій та цифрової трансформації, ставши піонерами в цих сферах. За цей період ВВП США зріс на 70%. У ЄС цей показник становив лише 20 відсотків. Ця різниця стала дуже помітною останнім часом.

Європа також зазнала серйозних втрат у продуктивності та

конкурентоспроможності. В умовах уповільнення зростання продуктивності праці та швидкого зростання вартості робочої сили європейські країни втратили свою промислову конкурентоспроможність порівняно з такими країнами, як США та Китай [29].

З цієї причини в Брюсселі прагнуть приділити більше уваги конкурентоспроможності - області, де Європа відстає останнім часом. Зокрема, ЄС хоче скоротити бюрократичні процедури, збільшити інвестиції у такі галузі, як штучний інтелект та технологічні компанії, а також знизити витрати на електроенергію.

Однак у відповідь на кожний захід і пакет підтримки, які ЄС готується реалізувати, американська сторона може швидше реалізувати набагато сильніші заходи.

Крім того, багато країн ЄС мають дуже високий рівень державного боргу та бюджетного дефіциту. Згідно з чинними в ЄС правилами, держави-учасниці зобов'язані стежити за тим, щоб їхній державний борг не перевищував 60 відсотків ВВП, а дефіцит бюджету - 3 відсотків ВВП, а також інформувати про заходи, які будуть вжиті у разі перевищення цих меж, та ефективно боротися з ними. Проте значна кількість країн ЄС не дотримується фіскальних правил ЄС з різних причин і через структурні проблеми [27].

Коефіцієнт державного боргу перевищує 100 відсотків у Греції, Італії, Франції, Бельгії та Іспанії. Державний борг 13 країн-учасниць ЄС перевищує поріг 60 відсотків. Більше того, дефіцит бюджету 10 країн-членів ЄС на чолі з Італією, Угорщиною та Румунією перевищив поріг у 3 відсотки. Високий державний борг та дефіцит бюджету також ускладнюють виділення країнами ЄС ресурсів на стимулювання економіки та оборону.

Водночас, як у Європі, так і у світі загалом продовжується активна боротьба з інфляцією. У країнах Європи зберігається високий рівень інфляції. Європейський центральний банк (ЄЦБ) у середньостроковій перспективі планує знизити інфляцію до 2 відсотків [37].

ЄС також переживає дуже проблематичний період у сфері енергетики. Рівень заповнення газових сховищ ЄС приблизно на 10 відсотків нижчий від

середнього показника за аналогічний період останніх п'яти років.

Нині рівень заповнення газових сховищ у Європі впав нижче 50 відсотків. У цей період ціни на газ зросли до найвищого рівня за останні 2 роки через низькі температури та зменшення кількості газу в сховищах. Незважаючи на те, що це одна з пріоритетних проблем, яку має вирішити Європа, у неї не так багато альтернатив [28].

Рис. 2.4. Спектр впливу зовнішніх чинників на економічний розвиток країн ЄС. Складено автором

З 2004 року, коли ЄС ввів останнє суттєве розширення, пройшло майже 20 років. 10 країн Східної Європи приєдналися тоді до ЄС, і інтеграційний ефект одразу почав стимулювати їх економічне зростання. Їх економіки збільшилися мінімум вдвічі, а Румунія мала збільшення на 367%. На відміну від того періоду, сучасність не дає таких можливостей, і темпи економічного зростання тих часів неможливо досягнути (Хорватія, яка стала членом ЄС яскравий тому приклад)

[46].

Таблиця 2.4

ВВП країн, які приєдналися у 2004 році до ЄС та їх зростання за 20 років, млрд дол. США

	2004	2024	% зростання
Румунія	75	351	367,87%
Болгарія	26	102	291,50%
Литва	23	80	250,83%
Естонія	12	41	239,88%
Польща	256	809	215,76%
Латвія	14	42	205,54%
Чехія	120	343	185,65%
Словаччина	57	133	132,29%
Угорщина	104	212	103,98%
Словенія	34	69	102,45%

Складено автором за матеріалами [49;51]

Для порівняння, з 2004 по 2025 рік, економіка Німеччини зросла всього на 58%, Франції 44,5%, а Італія – всього на 27% [47]. Це означає, що економіки лідерів ЄС європейська інтеграція вже не давала такого ефекту як для нових членів, а сучасні справи в ЄС не залишають і їм таких можливостей, що є головною причиною відсутності нових членів Європейського Союзу за останні 10 років.

2.3. Перспективні напрями макроекономічного розвитку ЄС в умовах зовнішніх викликів

Вихід Великої Британії з ЄС, прихід до влади в США Дональда Трампа, міграційна криза та зростання популярності ультраправих політичних сил у Європейському Союзі – усі ці фактори спонукали лідерів ЄС шукати рішення для подолання посиленних глобальних викликів. Окрім цього, агресія Росії на східних кордонах Євросоюзу загострила питання безпеки. Ці теми вже давно обговорюються в ЄС, де активно шукають способи мінімізації ризиків для сталого розвитку.

Європейські політики навряд чи оберуть якийсь один «чистий» сценарій розвитку, найімовірніше, буде застосовано комбінацію кількох підходів. Втім,

усі запропоновані варіанти мають спільну слабкість — надмірну технократичність і неповне врахування реальних глобальних викликів, що стоять перед Союзом.

Для розробки ефективних стратегій необхідно проаналізувати останні економічні прогнози щодо майбутнього ЄС. Одне з таких досліджень — звіт Центру досліджень європейської політики під назвою «Глобальна економіка у 2030 році. Тренди та стратегії для Європи». Згідно з ним, на світ і Європу очікують наступні основні тенденції:

1. Населення планети досягне максимуму у 2030 році, а потім почне зменшуватися.

2. Проблема дефіциту природних ресурсів, особливо енергоносіїв, поступово втратить свою гостроту. Хоча зростання середнього класу тимчасово підсилить попит, загалом через стабілізацію населення споживання ресурсів також перестане стрімко зростати.

3. Світова торгівля досягне свого піку, після чого розвиток продовжуватиметься, але вже без такого різкого зростання.

4. Китай втратить роль основного світового виробника дешевої продукції, оскільки з огляду на зростання зарплат і зрілість економіки втрачатиме конкурентні переваги дешевої робочої сили [44].

Особливу увагу варто звернути на Китай. Незважаючи на те, що країна збережеться як один з головних економічних гравців, до 2030 року їй доведеться долати труднощі з підтриманням швидкого зростання і залученням інвестицій. Для цього Китаю потрібно провести демократичні реформи, які знизять політичний вплив на економіку, зокрема, на державні інвестиції, і сприятимуть розвитку інновацій — ключового фактору подальшого зростання.

Щодо ЄС, важливим фактором впливу на економіку залишатимуться демографічні зміни. Поки що чисельність населення у працездатному віці з 2000-х років зростала незначно (приблизно на 0,32% щороку), але вже з 2020 року очікується її скорочення приблизно на 0,6% на рік. Це ускладнюватиме підвищення продуктивності праці.

Поєднання цих факторів спричинить уповільнення економічного зростання в ЄС. Річні темпи приросту ВВП можуть стабілізуватися на рівні 1,5-2%. Така ситуація потенційно позбавить ЄС статусу найбільшого ринку у світі. Єдиний спосіб зберегти глобальний вплив — консолідувати ресурси країн-членів і діяти спільно. Крім того, важливо підтримувати конкурентні переваги Європи як експортера інноваційних продуктів і послуг з високою доданою вартістю [42].

Згідно з дослідженнями, головною проблемою ЄС найближчих десяти років стане стрімке скорочення робочої сили, що призведе до суттєвого уповільнення економічного розвитку. Демографічний спад може викликати каскадні соціальні та економічні потрясіння [48].

Втім, демографія — не єдиний виклик. Сьогодні ЄС гостро потребує посилення захисту держав-членів від внутрішніх та зовнішніх загроз. З 2008 року навколо ЄС тривають військові конфлікти (грузинсько-російський у 2008 році, анексія Криму й війна в Україні з 2014 та 2022 років, війна в Сирії), що продемонстрували недостатню готовність ЄС до швидкого реагування. Терористичні акти, здебільшого у Франції та Німеччині, а також зростання злочинності у деяких містах, свідчать про неефективність управління безпекою.

Наявні механізми (посада Високого представника ЄС з питань безпеки, комітет з політики безпеки) поки що не забезпечують належного рівня захисту. З огляду на міжнародну політичну нестабільність, необхідно розробити нові оборонні стратегії, що відповідають сучасним викликам.

Для подолання цих проблем потрібно:

- Стимулювати зростання чисельності працюючих, адаптуючи ринок праці до гнучких форматів, особливо залучаючи жінок і людей віком 50-70 років.
- Розробити ефективну імміграційну політику, яка включатиме інтеграцію мігрантів із соціальними гарантіями, курсами мови та визнанням дипломів. Варто запровадити подібні до канадських чи австралійських програми для залучення висококваліфікованих мігрантів.
- Вдосконалити інституційні механізми безпеки: юридичні, економічні та політичні інструменти боротьби із зовнішніми загрозами, координація між

країнами-членами, розширення міжнародної співпраці та залучення експертів [43].

Також необхідно будувати нові формати співпраці з країнами, які не входять до ЄС: Норвегія та Швейцарія можуть отримати доступ до єдиного ринку, Великобританія прагне зберегти максимально вільну торгівлю, а Туреччина, Балкани, Грузія та Україна — мають отримати чіткі перспективи членства.

Гнучкість у підходах є критичною для уникнення подальшої дезінтеграції, як це сталося з Великою Британією. Військове вторгнення Росії в Україну, масовий притік біженців, втрата ринків збуту та припинення поставок через «Північні потоки» швидко призвели до стагнації економіки Німеччини, що гальмує зростання всієї європейської економіки.

Темпи зростання продуктивності праці в ЄС почали відставати від США ще на початку XXI століття, а після пандемії це відставання посилилося. Так, між 1995 і 2019 роками продуктивність праці в США зросла на 50%, а в євроні — лише на 28% [39].

Понад половина економіки Європи залежить від зовнішньої торгівлі, тому глобальні зрушення у світовій торгівлі і технологічні розриви особливо негативно вплинули на Європу. Водночас континент поступово втрачає позиції у високотехнологічних сферах.

Швидке старіння населення та низька народжуваність, незважаючи на імміграцію, залишають Європу з найстарішим населенням у світі, що теж гальмує розвиток через обмеження робочої сили і високі соціальні витрати.

Проте Європа має достатній потенціал для подолання цих викликів. Для цього потрібно впровадити стратегічні програми адаптації, підвищення продуктивності, розвиток оборонної промисловості, захист навколишнього середовища та інновацій. Особливо важливо зупинити агресію Росії проти України, що дасть поштовх новому етапу економічного зростання і стабілізує регіон.

Це має стати пріоритетом для об'єднаної Європи, яка стоїть перед викликами глобального масштабу.

Висновки до другого розділу

1. Європейський союз – політичний та економічний блок із 27 країн-членів, що в останні роки зіткнувся з нерівномірним зростанням, а його найбільші економіки переживають стагнацію чи помірний спад.

Німеччина, Франція та Італія давно залишаються найбільшими економіками ЄС завдяки потужному промисловому розвитку, фінансовим центрам та виробничій потужності. Разом узяті вони становлять близько 53% ВВП ЄС у розмірі 19,4 трлн. доларів, при цьому тільки Німеччина перевищує сукупний обсяг виробництва 20 найменших економік ЄС.

Проте у цих трьох найбільших економіках спостерігалася стагнація чи негативне зростання. Темпи зростання ВВП в країнах ЄС залишаються нерівномірними. Невеликим країнам як Кіпр чи Мальта вдається зростати набагато більше, а в аутсайдерах цього процесу залишаються традиційні лідери ЄС.

Щодо зовнішньої торгівлі, то країнам ЄС вдалося наростити торговий профіцит до 118,7 млрд євро за 2024 рік з країнами поза ЄС-27, що близько до докризових показників за 2019 рік – 127,7 млрд за рахунок, тоді як за 2022 р. був рекордний за всю історію дефіцит у 362 млрд євро.

Торговельна активність у ЄС значно покращила обсяги зовнішньоторговельного обороту. За 5 років, в середньому вони зросли на 42,3%, лідер росту – Кіпр (75%), Греція (66,8%), Хорватія (59%), Болгарія (57%), Португалія (54%), Іспанія та Латвія (по 52%). Фактично, єдиною проблемною з точки зору розвитку країною в ЄС залишається лише Франція.

2. Європейський союз вступив у ризикований період економічної стагнації, торгової фрагментації та геополітичної нестабільності. Економіка Європейського союзу зіткнулася одночасно з багатьма викликами: крім старих структурних проблем це нова торговельна політика США, включаючи нові тарифи, а також оборонна політика Брюсселя, яка неминуче призведе до збільшення витрат.

Напружені відносини зі США і російсько-український конфлікт, що триває

на континенті, ставлять Європу у скрутне становище. Зміна керівного складу в США також вплинула на Європу. Усунення Вашингтона від ЄС призвело до початку складного періоду у відносинах. Рішення президента США Дональда Трампа розпочати проводити протекціоністську економічну політику за принципом «Америка насамперед», викликав серйозний дискомфорт у країнах Європи. Довірчі відносини між ЄС та США, як у торгових, так і у військових питаннях, сильно похитнулися після приходу до влади Дональда Трампа.

В останні роки економічне зростання Євросоюзу також було досить низьким порівняно зі США та Китаєм. Європа також зазнала серйозних втрат у продуктивності та конкурентоспроможності. В умовах уповільнення зростання продуктивності праці та швидкого зростання вартості робочої сили європейські країни втратили свою промислову конкурентоспроможність порівняно з такими країнами, як США та Китай.

3. Комбінація різних факторів спричинить слабке економічне зростання в ЄС у найближчому майбутньому. Щорічний темпи зростання ВВП ЄС може впасти та закріпитися на межі 1,5-2 %. Ознаки цих процесів можуть спричинити втрату Євросоюзом статусу найбільшого світового ринку. Єдиний шлях для Європи зберегти свою глобальну впливовість — об'єднати ресурси всіх країн-членів і діяти як єдиний потужний суб'єкт. Водночас важливо утримувати конкурентну перевагу на світовій арені, зокрема підтримуючи роль експортера інноваційних готових продуктів і послуг з високою доданою вартістю.

Більше половини європейського ВВП припадає на зовнішню торгівлю, тож зміна глобалізаційних процесів у бік сегментації, розриви технологічних ланцюгів та сповільнення темпів світової торгівлі завдали Європі значного удару.

Попри це, Європа все ще має достатній потенціал і ресурси, щоб подолати ці негативні тенденції та залишатися конкурентоспроможним економічним центром світу. Для цього ЄС необхідно впровадити стратегічну програму адаптації до швидкозмінного середовища, зосередитись на підвищенні продуктивності для пришвидшення зростання та позиціонувати себе як єдину економіку з загальними інтересами.

ВИСНОВКИ

1. У процесі дослідження встановлено, що макроекономічний розвиток є багатовимірним процесом, який охоплює зростання виробництва, підвищення добробуту населення, забезпечення стійкої зайнятості та стабільної інфляції. Теоретичні підходи до вивчення макроекономічного розвитку охоплюють неокласичну, кейнсіанську, інституційну та посткейнсіанську школи, кожна з яких по-своєму інтерпретує рушії та обмеження економічного зростання.

Макроекономічний розвиток країни має ґрунтуватися на низці ключових принципів, що забезпечують його ефективність, стабільність і соціальну справедливість. Чинники, що визначають економічний розвиток, постійно змінюються та розвиваються, відбиваючи динамічний та складний характер глобальної економіки. Спостерігаються цифровізація економічних процесів, прискорення практичного впровадження результатів науково-технічного прогресу та відповідні даним процесам зміни у структурі інвестування капіталу, у формах його залучення.

Сучасна модель економічного розвитку охоплює широкий спектр теорій і концепцій, серед яких ключовими є теорія сталого розвитку та концепція економічної складності. Ці підходи допомагають розкрити специфіку впровадження в економіку не лише кількісних, а й якісних структурних змін. Світова практика свідчить, що сучасний економічний розвиток базується на якісній трансформації факторів виробництва, цифровізації економічних відносин, підвищенні рівня і якості життя населення, а також на зростанні складності економічної системи.

2. Інтеграційні процеси, зокрема участь у наднаціональних економічних об'єднаннях, значно впливають на макроекономічну динаміку країн. До ключових чинників належать вільний рух товарів, послуг, капіталу та робочої сили, гармонізація законодавства, уніфікація валютної політики, а також доступ до фінансових інструментів і структурних фондів. Такі процеси сприяють технологічній модернізації, розширенню ринків збуту та зростанню інвестиційної привабливості.

Системна інтеграція сприяє тому, що економічна система національної освіти змінює свою якість, стає більш динамічною, життєздатною, конкурентоспроможною на внутрішньому та зовнішньому ринках, готовою до нових, ефективніших перетворень.

Загалом системна інтеграція забезпечує розширення суспільного відтворення; формує логіку економічного процесу; створює в економіці визначеність та внутрішній порядок; забезпечує органічність та цілісність виробництва; створює умови підвищення продуктивності праці; забезпечує якісні зміни у виробничих ланцюжках; формує фактори та мотивації розвитку; створює основу для ефективнішого управління виробництвом.

3. Проаналізовано динаміку основних макроекономічних показників країн Європейського Союзу, зокрема ВВП, показники торгівлі, державний борг. Встановлено, що впродовж останнього десятиліття країни ЄС демонстрували помірно економічне зростання з певними коливаннями, спричиненими глобальними кризами (COVID-19, енергетична криза, війна в Україні). Спостерігається асиметрія розвитку між «старими» та «новими» членами ЄС.

Незважаючи на недавні проблеми, ЄС продовжує залишатися важливою глобальною економічною силою, спираючись на свою потужну промислову базу, розвинений фінансовий сектор і великі торгові відносини, хоча його загальний вплив схильний до зростання конкуренції.

Німеччина, Франція та Італія давно залишаються найбільшими економіками ЄС завдяки потужному промисловому розвитку, фінансовим центрам та виробничій потужності. Разом узяті вони становлять близько 53% ВВП ЄС у розмірі 19,4 трлн. доларів.

Позитивне сальдо торговельного балансу зони євро у 2024 року становило 16,3 млрд євро. Торговельна активність у ЄС значно покращила обсяги зовнішньоторговельного обороту.

Ситуація з боргом на 5 років покращилась, але далеко не всі країни відповідають вимогам в 60% від ВВП.

4. Серед основних зовнішніх викликів визначено геополітичну нестабільність, відхід енергетичну залежність, кліматичні зміни, цифрову

трансформацію та глобальну конкуренцію. Ці чинники створюють ризики для економічної стабільності та вимагають адаптації макроекономічної політики. Особливої актуальності набуває необхідність стратегічної автономії ЄС у ключових секторах, зокрема в енергетиці, технологіях і обороні.

Економіка Європейського союзу зіткнулася одночасно з багатьма викликами: крім старих структурних проблем це нова торговельна політика США, включаючи нові тарифи, а також оборонна політика Брюсселя, яка неминуче призведе до збільшення витрат.

5. Понад половина загального економічного виробництва Європи припадає на зовнішню торгівлю. Тому зміни у глобалізаційних процесах, які набирають обертів у напрямку сегментації, розрив численних технологічних ланцюгів та уповільнення темпів зростання світової торгівлі, найсильніше позначилися саме на європейській економіці.

Європейський континент поступово відстає у технологічному розвитку у порівнянні зі США та «азіатськими тиграми», особливо у таких сферах, як виробництво та застосування мікропроцесорів, штучний інтелект тощо. Визначено перспективні напрямки розвитку, зокрема: впровадження «зеленої» економіки відповідно до Європейського зеленого курсу, підтримка інновацій і цифровізації, зміцнення енергетичної безпеки, розширення внутрішнього ринку, а також посилення фіскальної й монетарної координації в межах єврозони. Наголошується на важливості комплексної стратегії сталого розвитку, спрямованої на довгострокову конкурентоспроможність та соціальну єдність.

Європа й досі володіє значним потенціалом і ресурсами, щоб подолати негативні тенденції та залишатися потужним конкурентним економічним центром світу. Для цього ЄС повинен розробити стратегічну програму адаптації до динамічних змін, зосередити зусилля на підвищенні продуктивності з метою прискорення зростання, визначивши себе як єдину економіку з переважно спільними інтересами. Особливо це стосується оборонної промисловості, охорони довкілля та інновацій в економіці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базилевич В. Д., Баластрик Л. О., Кушніренко Т. О. Макроекономіка: підручник. 5-те вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2021. 512 с.
2. Гальчинський А. С. Макроекономіка. К.: Либідь, 2020. 472 с.
3. Кваліфікаційна робота : методичні рекомендації до виконання для студентів спеціальності «Міжнародні економічні відносини»; перший (бакалаврський) рівень вищої освіти / уклад. Л. І. Григорова-Беренда, Н. А. Казакова, С. А. Касьян, Н. В. Непрядкіна, О. В. Ханова. (5-те вид., перероб. і доп.). Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. 38 с.
4. Кириленко О. П. Макроекономіка: сучасна теорія і практика державного регулювання. К.: КНЕУ, 2022. 420 с.
5. Савченко, А. І. Макроекономіка: підручник. 4-те вид., перероб. К.: Центр учбової літератури, 2020. 480 с.
6. Юрій С. І., Пасхавер, Б. Й., Базилевич, В. Д. Економічна теорія: політекономія. К.: Знання, 2021. 398 с.
7. Мельник Т. М. Європейський Союз в умовах глобальних викликів: макроекономічні аспекти // Економіка і держава. 2023. №5. С. 12–17.
8. Національний банк України. Огляд зовнішніх викликів для макроекономіки ЄС та їхній вплив на Україну. Київ: НБУ, 2023. 216 с.
9. Колодізев О. М., Залуцький М. М. Теорія макроекономічної рівноваги та зростання // Економічний часопис-XXI. 2022. №3–4. С. 15–22.
10. Кириленко О. П. Макроекономічна політика Європейського Союзу в умовах кризових змін глобального середовища // Фінанси України. 2022. № 11. С. 22–34.
11. Ткаченко Н. О. Інструменти антикризової політики країн ЄС: макроекономічний аналіз // Економічний вісник. 2023. №2. С. 45–51.
12. Шелудько Н. М. Макроекономічна стабілізація в умовах трансформаційних змін // Фінанси України. 2023. № 8. С. 5–14.
13. Чернявський С. С. Макроекономічна політика та економічне зростання: теоретико-методологічний підхід // Вісник економічної науки України. 2022. №2.

C. 30–37.

14. Barro R. J. *Macroeconomics: A Modern Approach*. Boston: Cengage Learning, 2018. 624 p.

15. Baldwin R., & Wyplosz, C. *The Economics of European Integration*. 7th ed. London: McGraw-Hill Education, 2022. 592 p.

16. Bénassy-Quéré A., et al. *Economic Policy: Theory and Practice in the European Union*. Oxford: Oxford University Press, 2020. 316 p.

17. Blanchard O., & Johnson D. R. *Macroeconomics*. 8th ed. Boston: Pearson, 2022. 672 p.

18. De Grauwe P. *Economics of Monetary Union*. 14th ed. Oxford: Oxford University Press, 2023. 320 p.

19. Gros D., & Mayer T. *Towards a New Normal: How to Move Forward in European Economic Governance*. CEPS Policy Brief, No. 347, 2022. 412 p.

20. Krugman P. R., & Obstfeld M. *International Economics: Theory and Policy*. 11th ed. Boston: Pearson, 2018. 792 p.

21. Mankiw N. G. *Macroeconomics*. 11th ed. New York: Worth Publishers, 2023. 624 p.

22. Alesina A., Spolaore E., & Wacziarg R. *Economic Integration and Political Disintegration* // *American Economic Review*. 2000. Vol. 90, No. 5. PP. 1276–1296.

23. Campos N. F., Coricelli F., & Moretti L. *Institutional Integration and Economic Growth in Europe* // *Journal of Monetary Economics*. 2019. Vol. 103. PP. 88–104.

24. Frankel J. A., & Rose A. K. *The Endogeneity of the Optimum Currency Area Criteria* // *The Economic Journal*. 1998. Vol. 108, No. 449. PP. 1009–1025.

25. Eichengreen B. *European Integration and the Functioning of Product Markets*. – In: Barry Eichengreen (ed.), *The European Economy Since 1945: Coordinated Capitalism and Beyond*. Princeton: Princeton University Press, 2007. PP. 145–178.

26. Європейська комісія. *European Economic Forecast*. Spring 2024. Brussels: European Commission, 2024. URL : <https://economy-finance.ec.europa.eu>

27. Світовий банк. *Макроекономічний огляд регіону Європи та Центральної Азії: Осінь 2023*. Washington, D.C.: World Bank, 2023. URL :

<https://www.worldbank.org>

28. Alexopoulos, A., Kostarakos, I., Mylonakis, C., & Varthalitis, P. (2025). The Heterogeneous Causal Effects of the EU's Cohesion Fund. URL : <https://arxiv.org/abs/2504.13223>

29. Cross-border Challenges Widen Wealth Gap Between Europe and US, IMF Study Finds. URL : <https://www.reuters.com/world/cross-border-challenges-widen-wealth-gap-between-europe-us-imf-study-finds-2024-11-14/>

30. EU Faces Trade War on Many Fronts. URL : <https://www.ft.com/content/0de62e71-add6-4a4b-b419-7d3e6b3c7b4e>

31. European Central Bank – Statistics. URL : <https://www.ecb.europa.eu/stats/html/index.en.html>

32. European Central Bank – Macroeconomic Projections. URL : <https://www.ecb.europa.eu/press/projections/html/index.en.html>

33. European Union and Euro Area Economic Snapshot. URL : <https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/economic-surveys/european-union-euro-area-economic-snapshot.html>

34. Eurostat. Key Macroeconomic Indicators for EU Member States. Luxembourg: Eurostat, 2024. URL : <https://ec.europa.eu/eurostat>

35. Eurostat. Statistical Office of the European Union. URL : <https://ec.europa.eu/eurostat>

36. Eurostat News – Euro Indicators. URL : <https://ec.europa.eu/eurostat/news/euro-indicators>

37. International Monetary Fund (IMF). World Economic Outlook: Balancing Act — April 2024. Washington, D.C.: IMF, 2024. URL : <https://www.imf.org>

38. International Monetary Fund (IMF). Regional Economic Outlook: Europe, October 2024. URL : <https://www.imf.org/en/Publications/REO/EU/Issues/2024/10/24/regional-economic-outlook-Europe-october-2024>

39. IMF Policy Tracker: Policy Responses to COVID-19. Washington, D.C.: IMF, 2022. URL : <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19>

40. IMF World Economic Outlook Database. URL : <https://www.imf.org/en/Publications/WEO>
41. Job Creation and Local Economic Development 2024. URL : https://www.oecd.org/en/publications/job-creation-and-local-economic-development-2024_83325127-en.html
42. Mario Draghi Warns EU at Risk Without €800bn a Year Investment Boost. URL : <https://www.theguardian.com/world/article/2024/sep/09/eu-mario-draghi-report-spending-boost>
43. Macroeconomic Dialogue with the Social Partners on 4 November 2024. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/11/04/macroeconomic-dialogue-with-the-social-partners-on-4-november-2024/>
44. OECD. Economic Outlook. Volume 2023, Issue 2. Paris: OECD Publishing, 2023. URL : <https://www.oecd.org/economic-outlook>
45. OECD – Economic Outlook: Euro Area. URL : https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-outlook-volume-2024-issue-2_d8814e8b-en/full-report/euro-area_803030f0.html
46. Regional Economic Outlook for Europe: A Recovery Short of Europe’s Full Potential. URL : <https://www.imf.org/en/Publications/REO/EU/Issues/2024/10/24/regional-economic-outlook-Europe-october-2024>
47. Sluggish Growth Delaying Economic Recovery in Emerging Europe and Central Asia. URL : <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/04/11/sluggish-growth-delaying-economic-recovery-in-emerging-europe-and-central-asia>
48. Spring 2024 Economic Forecast: A Gradual Expansion Amid High Geopolitical Risks. URL : https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-forecast-and-surveys/economic-forecasts/spring-2024-economic-forecast-gradual-expansion-amid-high-geopolitical-risks_en
49. The Great Decline of European Industry. URL : https://www.lemonde.fr/en/economy/article/2024/09/23/the-great-breakdown-of-european-industry_6727000_19.html

50. World Bank – Data for Euro Area. URL :
<https://data.worldbank.org/country/euro-area>

51. World Bank – EU Regular Economic Report (EU RER). URL :
<https://www.worldbank.org/en/region/eca/publication/eurer>